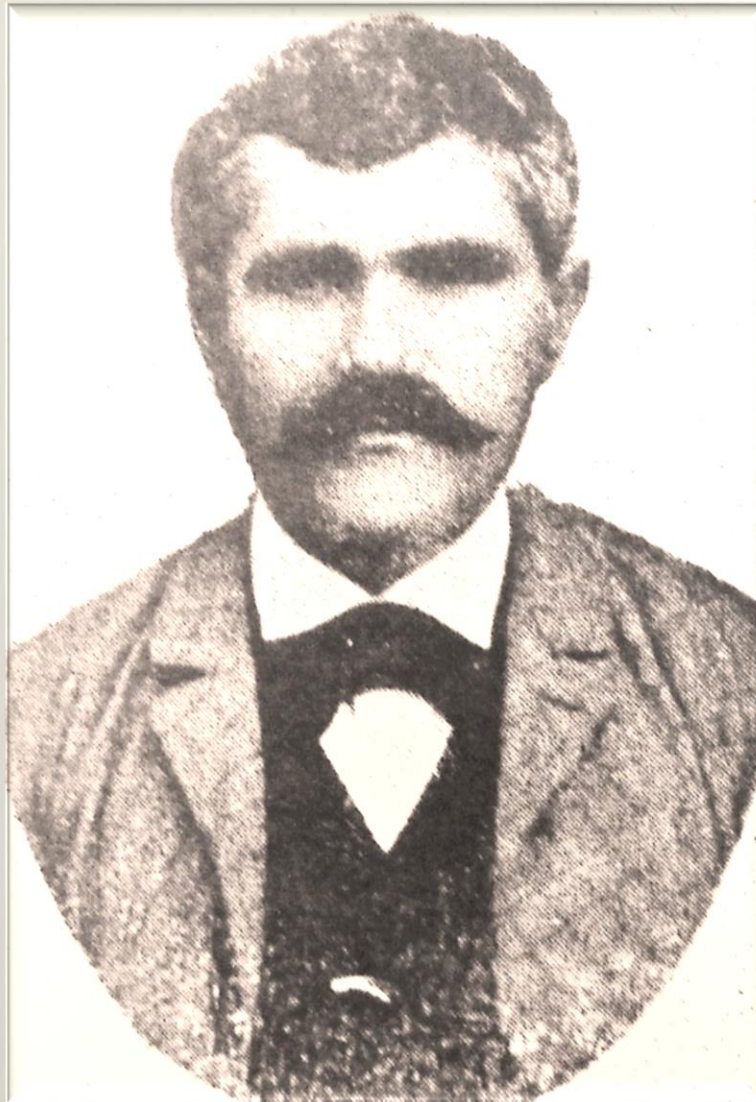

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE -

ȘTEFAN UTALEA (1843-1899)

fost învățător greco-catolic în Sângeorgiul-Român și
fost președinte al Reuniunii învățătoarești „Mariana”

ANUL XI, NR. 11(123), NOIEMBRIE 2022

**„Au spus-o mulți, mari gânditori:
Cu-o moarte toți suntem datori.
Dar ce-i nedrept, nedrept chiar foarte,
E că ea, Moartea, n-are moarte”.**

Cu tristețe și regret anunțăm trecerea în veșnicie a celui care a fost unul dintre cei mai îndrăgiți profesori din orașul nostru, părinte de suflet a zeci, sute, de elevi printre care și mulți colegi din cadrul administrației sângeorzene. Un OM și PROFESOR care a avut dăruirea și priceperea de a ne îndruma pe mulți dintre noi, un OM cu o personalitate unică și puternică, un prieten, un om optimist, care a dat viață unui eveniment aparte, Festivalul de JAZZ încă din anul 2012, organizând până anul acesta 10 ediții reușite.

Administrația locală dorește ca acest festival să aibă continuitate, în memoria domnului Roland Szekely, cel care ne-a inspirat pe mulți dintre noi.

„Totul a fost frumos și nu m-a durut nimic”

Kurt Vonnegut jr.

**Mulțumim, domnule ROLAND SZEKELY!
Drum lin spre cer și odihnă veșnică!**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL XI, NR. 11(123), NOIEMBRIE 2022

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie
„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACTȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: Ștefan Utalea (1843-1899)

COPERTA 2: Prof. Roland Szekely (1961-2022)

COPERTA 3: Momente de la aniversarea Liceului „Solomon Haliță”

COPERTA 4: Afișul aniversar al liceului

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

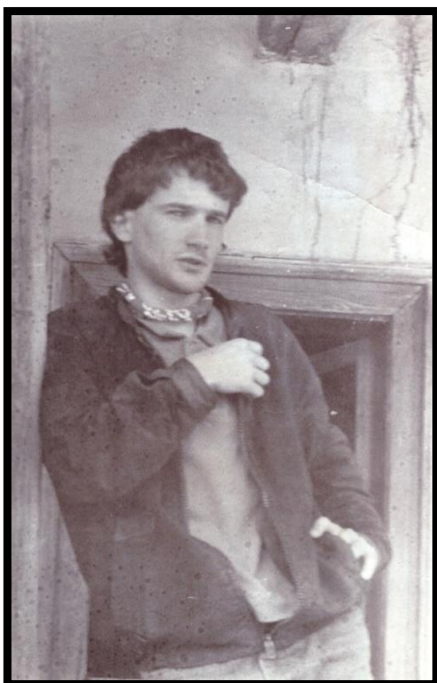
Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
<u>IN MEMORIAM – ROLAND SZEKELY (1961-2022)</u>	
<i>Ultimul salut al uni student: „Pentru mine, e doamna Doina Cornea.....</i>	6
<i>ICU CRĂCIUN, Profesorul Roland Szekely (1961-2022).....</i>	10
<i>Amintiri despre Roland Szekely (prof. MONICA HALASZI, ALIN SALVAN).....</i>	11
<u>EVENIMENT</u>	
<i>ION LUCIAN PETRAȘ, Ani de liceu... Liceul Teoretic „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi aniversează 60 de ani.....</i>	12
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
<i>Ștefan Utalea (1843-1899) – Fost învățător greco-catolic în Sângeorgiul-Român și președinte al filialei Sângeorgiului a Reuniunii învățătoarești „Mariana”</i>	16
<i>NICOLETA GAGEA, Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania.....</i>	17
<i>DR. DORIN DOLOGA, Aspecte economice la Sângeorz-Băi mijlocul secolului al XVIII-lea.....</i>	29
<i>Băile „Hebe” Sângeorz-Băi (Năsăud).....</i>	31
<u>RESTITUIRI</u>	
<i>MAXIM POP, Maria Antoinette – schiță biografică.....</i>	33
<u>DIN GRANIȚĂ</u>	
<i>DĂNUȚ POENARIU, Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914 (IV).....</i>	37
<i>Adause, adnotațiuni și rectificări la istoria regimentului al II-lea român.....</i>	45
<i>ALEXANDRU DĂRĂBAN, Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial.....</i>	56

IN MEMORIAM

Prof. Roland Szekely
(1961-2022)

Ultimul salut al unui student: „Pentru mine, e doamna Doina Cornea”

În cancelaria unei școli dintr-un oraș de provincie, vestea dispariției Doinei Cornea împrăștie un soi de ceață mentală.

„Cum care? Aia de la Revoluție!”, încearcă să clarifice cineva.

Roland Szekely, profesorul de franceză, răspunde iritat:

„Știi, limba română îți oferă atâtea posibilități. Ai putea găsi altceva? Cum ar fi ca lumea să vă repereze în felul acesta: aia de geografie, ăla de istorie?”.

I s-a părut o impolitețe crasă.

În urmă cu 30 de ani, un maior de Securitate încercase să-i dicteze cu bastonul de cauciuc forma unei declarații legate de întâlnirile cu fosta lui profesoară de la Filologie: „Scrie acolo – trădătoarea Cornea, trădătoarea aia de Cornea”.

„Nu pot să scriu așa ceva. Pentru mine, e doamna profesoară sau doamna Doina Cornea”.

*

Roland Szekely e profesor, traducător și organizatorul festivalului de jazz de la Lunca Ilvei. Predă în orașul în care a copilărit, Sângeorz-Băi. Care e un fel de Geoagiu-Băi, îi place să glumească.

S-a născut în 1961 și a învățat muzică de la posturile de radio Vocea Americii și Europa Liberă. Cornel Chiriac și, mai târziu, Radu Teodor (Maltopol), i-au fost „mentori”.

În jurul lui se milita activ pentru „traducerea în viață a programului Partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate”, dar el, chestiune de gusturi, prefera societatea lui Hendrix și a lui Coltrane.

Când avea 14 ani, un maior de Securitate de la Bistrița l-a anchetat pentru opțiunile sale radiofonice.

De ce nu-i ajungeau Savoy sau Luminița Dobrescu și pentru ce se încăpățâna să înregistreze muzica de la Europa Liberă?

Discuția avea loc într-o cameră de hotel din Sângeorz. Ofițerul i-a pus în față un Pepsi și i s-a adresat amical. I-a vorbit și despre posibilitatea unei colaborări avantajoase pe viitor:

„Nu te înțeleg, e atâta muzică în țară și tu te ții de prostii. Mai sunt unele posturi străine, dușmănoase, pe care noi, încă, le mai tolerăm. Ce-ar fi să ne mai spui când vezi una-alta la liceu?”

Ultimul salut al unui student: „Pentru mine, e doamna Doina Cornea”

Roland și-a văzut de ale lui, oferta nu-l tulburase.

După ce a intrat la Filologie, în 1981, era în gașcă cu actorul Călin Nemeș și cu pictorul Lucian Mățiș – doi dintre cei care, în 21 decembrie 1989, aveau să stea în fața soldaților la Revoluția clujeană. Ultimul, cu prețul vieții.

Membrii „Haitei”, cum își spuneau, erau ușor de remarcat. Purtau plete și își apărau cu înverșunare micile oaze de libertate.

Lucian Mățiș organiza o rockotecă în subsolul Casei Matei de la Institutul de Arte „Ion Andreescu”. Până când, într-o noapte, au difuzat Phoenix, trupă interzisă la acea vreme, iar autoritățile au oprit muzica.

Roland ținea un club de jazz la Facultatea de Filologie, împreună cu un prieten care avea o colecție impresionantă de discuri. Lipeau afișe în oraș și cereau aprobări de la decanat înaintea fiecărei audiții.

Se numea Cakewalk și n-a ținut mult. Explicația a fost ilară. Clubul de jazz era dizolvat pe motiv că erau necesare economii la electricitate.

Studentul a apelat la logică: „Bine, bă, eu adun aici 40 de oameni la un bec. Dacă oamenii ăștia vor pleca acasă și vor aprinde 40 de becuri, unde e economia de curent?”.

N-a convins pe nimeni. Indicația era clară: trebuia s-o lase mai ușor cu jazzul.

Doina Cornea i-a predat în anul I cursul de „Interpretări de texte”. Roland purta o cruce catolică peste pulovăr, de inspirație Ozzy Osbourne.

L-a întrebat de ce alesese Filologia și dacă nu se temea să poarte acel simbol într-o instituție de învățământ. I-a răspuns că opțiunea lui ține de „motive spirituale” și că, în plus, acolo avea acces la o bibliotecă serioasă.

Profesoara nu respecta întru totul programa. Le strecura studenților foi dactilografiate de ea cu texte din Jung, Eliade sau Bergson, filosofie, literatură franceză.

Lui Roland Szekely i-a dat un exemplar din „Logica dinamică a contradictoriului”, de Stephane Lupasco.

Cursul Doinei Cornea începea cu o recomandare: „Ayez le courage de l’opinion”. Acel îndemn suna destul de straniu într-o perioadă în care nu-ți permiteai prea multe opinii. Ba chiar era indicat să nu avansezi vreuna.

Universitatea devenise un viespar, iar informatorii versați oficiau botezul noilor recruți.

Ultimul salut al unui student: „Pentru mine, e doamna Doina Cornea”

„Apăreau unii pe la sfârșitul anului cu următorul anunț: cine este interesat să lucreze la o Miliție să se prezinte în ziua x, în locul y. «O Miliție», nu spuneau Securitate. Se racola fățiș, de la șefi de promoție la cine dorea”, își amintește Roland.

Când Doina Cornea a fost dată afară, în toamna lui 1983, n-a protestat nimeni.

„Votaseră într-un consiliu profesoral ca la uzinele Tractorul”.

Szekely era în anul trei. În 1985, după absolvire, a fost repartizat în comuna Turț din județul Satu Mare.

„Orașele mari erau închise. Eu am prins o comună mare, bogată. Îmi amintesc că Lucian Ștefănescu (redactor la Europa Liberă după '90 – n.r.) a mers într-un sat din Vrancea. Ca să poată să facă baie, lua autobuzul până într-un alt sat.

Generația mea, pe care unii o disprețuiesc astăzi, a trecut prin cele mai urâte momente. Hai să zicem că, economic, anii '60 și '70 au fost mai ok. Dar anii '80 au fost crunți, mai ales din perspectivă ideologică.

Roland Szekely (57 de ani) a tradus cartea „Swing la Berlin”, de Christophe Lambert. Foto: Arhiva personală

Noi am fost generația care nu l-a ales pe «a avea», ci pe «a fi».

Și de la «a fi»-ul ăsta ni s-au tras toate ponoasele. Noi eram fericiți și cu rația aia.

Eu, la Satu Mare, nu mă bucuram că se dădea salam la Alimentara.

Eram fericit că se dădea, la cehi sau la unguri, la televiziunile lor, câte un concert de jazz sau un film normal.

Sau când primeam cărți de la Cluj. Era o prietenă care lucra la Centrul de Bibliotecă și-mi ținea cărți.

Aveam salariu vreo 2.200 de lei, iar jumătate din el mergea pe trei discuri adevărate de jazz”, povestește Roland.

*

În 1988, s-a mutat mai aproape de casă prin detașare, în comuna Maieru din Bistrița-Năsăud. Soția lui era însărcinată. Și-au petrecut vacanța de vară la Cluj.

În iulie, Szekely s-a întâlnit de două ori cu Doina Cornea. Era deja arestată la domiciliu, iar strada pe care locuia, Alba Iulia, devenise cel mai important obiectiv din Cluj pentru Securitate.

„Într-o zi, am ajuns pe strada Alba Iulia. Doamna Cornea era la poartă. Evident că nu puteam trece pe lângă ea, așa, pur și simplu. M-am oprit, am salutat-o.

Milițienii dispăruseră de acolo pentru că se știa că vine fiica ei, Ariadna Combes, din Franța. Altfel, strada era blocată tot timpul și erai legitimat. Securității pândeau din podul casei de vizavi”.

Doina Cornea l-a invitat înăuntru pe fostul ei student. Au povestit preț de 20 de minute, până la venirea Ariadnei. A doua zi s-au revăzut. Profesoara i-a spus că tradusese în limba română convorbirile lui Mircea Eliade cu scriitorul francez Claude-Henri Rocquet, cu titlul „Încercarea labirintului”, și l-a întrebat dacă e dispus să ia manuscrisul și să-l publice cu numele lui.

Apoi l-a întrebat cum mai e învățământul. „Cum îl știți!”. Nimic conspirativ, o discuție între un fost asistent universitar și studentul său, devenit la rândul lui profesor.

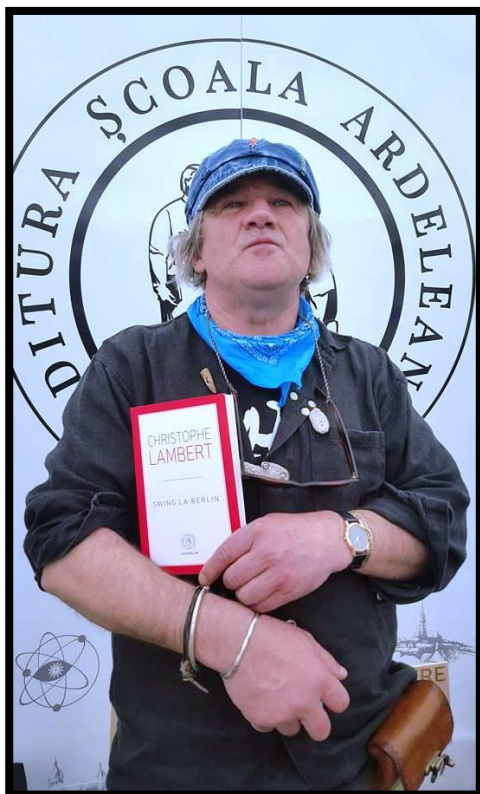
S-au despărțit promițându-și că se vor mai vedea.

Nu s-a mai întâlnit înainte de decembrie '89. Pe Roland Szekely l-a ridicat de acasă, câteva zile mai târziu, maiorul de Securitate Gheorghe Herța.

„Tipul arianului maramureșean: înalt, blond, cu mustață, genul după care se topeau gestionările de aprozar, chelnerițele și activistele de partid ale vremii”.

L-a condus la sediul Securității din Cluj. La intrare, i-a cerut bastonul de cauciuc ofițerului de serviciu, iar apoi l-a introdus pe Roland, în birou, cu lovituri și sudalme: „Pizda mă-tii de spion francez”.

Ultimul salut al unui student: „Pentru mine, e doamna Doina Cornea”

Doina Cornea încercase să strângă semnături în semn de protest la adresa proiectelor comuniste de sistematizare a satelor și de dărâmare a bisericilor.

Herța îl suspecta pe Szekely că e un fel de curier de legătură între semnatari.

– Ce-ai căutat, mă, la trădătoarea Doina Cornea?

– De unde să știu că-i trădătoare? Nu scrie nici în *Scânteia*, nu s-a spus nici la radio sau tv. La poartă nu m-a oprit nimeni.

– Bă, faci mișto?

Între timp, un alt securist care se ocupa de „dosarul” Cornea, Ioan Jurcuț, s-a dus acasă la soția lui Roland, care era gravidă în luna a șaptea.

– Doamnă, vă rog să vă convingeți soțul să nu mai meargă pe la Doina Cornea, pentru că va avea mari probleme.

– Dacă nu-mi spuneți unde e soțul meu acum, mă duc în față la Miliție și nu mă mai mișc de acolo.

– Știți ceva, doamnă, copilul se poate naște și-n pușcărie.

Pe Roland l-au bătut și l-au anchetat până seara.

A povestit de când o cunoștea pe Doina Cornea și că nu făcuse altceva decât să-și salute fosta profesoară de

la Filologie.

L-au eliberat cerându-i să se prezinte și a doua zi. Dis-de-diminează, buimac, a nimerit pe altă stradă, crezând că e pe Traian, unde se afla sediul Securității.

Stătea așa, descumpănit, gândindu-se ce șanse erau ca Secu să fi dispărut peste noapte.

Când și-a regăsit busola și drumul spre sediu, maiorul Herța îl aștepta la intrare.

L-a întrebat sec: „Bă, sigur ai scris drept acolo-n declarații? Dacă n-ai scris drept, te terminăm, bă! Auzi? Te terminăm!”.

Și l-a lăsat să plece.

*

Pe la finalul anilor '90, a preluat Szekely tonul de anchetator. Făcuse rost de numărul de telefon al lui Herța.

Știa că, după Revoluție, ofițerul fusese condamnat la trei ani de închisoare, dar că ulterior fusese reangajat în Poliție. Că omorâse pe cineva într-un accident de mașină și că apoi devenise chiar un prosper om de afaceri, cu un „xerox” deschis în centrul Clujului.

L-a sunat într-o noapte.

– Sunt Roland Szekely.

– La ora asta suni?

– Dar tu pe câți ai trezit la ora asta?

– Așa erau vremurile.

– Am auzit că ți-ai deschis un xerox în centrul Clujului. Îți place capitalismul, nu¹?

¹ <https://pressone.ro/ultimul-salut-al-unui-student-pentru-mine-e-doamna-doina-cornea> (Valentin Șchiopu - 08.05.2018)

IN MEMORIAM

Prof. Roland Szekely (1961-2022)

Venim astăzi să dăm un ultim omagiu celui care a fost profesorul de limba franceză, Roland Szekely, de la Școala Gimnazială „Artemiu Publiu Alexi” din acest frumos oraș-stațiune.

L-am cunoscut pe Roland în perioada cât a fost student la Cluj-Napoca, dar cel mai mult ne-am apropiat după ce a venit de la școala din Turț (unde fusese repartizat după absolvire) la școala din Maieru în calitate de profesor de limba franceză. În afară că de faptul că ne întâlneam în pauze și puneam țara la cale, deseori, după ore, făcea câte un popas la casa regretatului profesor Radu Telcean, care îl poreclise „Grenadirul” din pricina faptului că purta niște ghete și pantaloni ai domnii soldaților din Legiunea Străină.

La școlile unde a predat, Roland a fost la înălțimea chemării sale, iubit pentru tactul său, corectitudine, modestie, dar mai ales pentru simțul său pentru dreptate; de aceea, ca student, cred, a fost unul din ucenicii preferați ai regretatei profesoare universitare Doina Cornea. Unii l-au înțeles, alții nu l-au înțeles. Ca profesor, a sădit în sufletul elevilor respect pentru principiile morale, dragoste pentru limba franceză și mai presus de toate cultul onestității. A fost un om dârz, nebiruit până în ultima clipă. Pentru mine, spiritul său nonconformist vă rămâne de-a pururi în memoria mea.

Doamnelor și domnilor,

Oamenii de cultură - și trebuie să recunoaștem Roland a fost unul dintre ei - nu pleacă de tot, ci doar se mută. În urma lor rămân fapte și amintiri. El va trăi în amintirea celor care l-au iubit, fiindcă el a răspândit peste tot înțelepciune și demnitate. Acest profesor a tradus din franceză în română sau din română în franceză 12 cărți. Date fiind preocupările și interesul său pentru jazz a organizat anual în acest oraș Festivalul Internațional de Jazz – Roland Jazz Festival – bucuria inimii sale, astfel că majoritatea din volumele traduse au ca temă jazzul; dintre autorii traduși în limba lui Voltaire amintesc pe: Adrian Suci, Vasile Muscă și Alexandru Uuiu. Despre două din traducerile sale am scris și eu; e vorba de „Vânătorul de securiști” (2011) a lui Mirel Bran, pe care a lansat-o și la Maieru, și „Swing la Berlin” (2015) de Christophe Lambert. Ultimul dialog pe care l-am avut cu el a fost anul acesta când s-a interesat de condițiile privind primirea în Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, în calitate de traducător. Avea toate șansele de a fi primit, lucru care, sunt convins l-ar fi bucurat nespuse de mult. Acolo unde sufletul său merge astăzi, cu siguranță, va fi primit.

Transmit acum îndurerate gânduri și cele mai sincere condoleanțe familiei. Să-i fie amintirea veșnică!

Icu Crăciun

(necrolog rostit la înmormântarea profesorului Roland Szekely, la Sângeorz-Băi, în 26 octombrie 2022)

IN MEMORIAM

Amintiri despre Roland Szekely

Am crescut avându-l ca reper. Cel mai... Cel mai bun vorbitor de franceză dintre absolvenții liceului din Sângeorz. Cel mai altfel, într-o epocă în care trebuia să nu ne diferențiem. Cel mai nonconformist dintre nonconformiști. Entuziast, empatic, atipic. Un personaj de roman, Roland acesta, dacă ar fi să o citez pe Simona Popescu. Un revoltat, iar revoltele lui erau într-un fel și revoltele noastre. Ultima dată când ne-am întâlnit, acum un an, am vorbit despre moarte. Despre acceptarea ei. Știindu-l pus pe șotii, mă întreb dacă nu este una dintre șotiile lui această veste neagră, care a răscolit comunitatea din Sângeorz-Băi (inclusiv comunitatea din Sângeorz-Băi risipită în lume). Dar nu, este cea mai dureroasă notă muzicală din finalul unei piese de jazz cântate pe o scenă improvizată undeva, lângă o pădure întunecată. Muzica sferelor să-ți îmbucure sufletul, Roli! Unicul și irepetabilul Roland Szekely! Le prof...

Monica Halasz

Sympathy For The Devil...

De cum am aflat, de la începutul lui Octombrie, vorbeam cu prietenele și cu prietenii cu care am copilărit împreună și speram sa fie o altă farsă a lui Roland!

De-atunci, am rememorat toate amintirile noastre!

Nu conta unde pierdeam nopțile, nu conta unde ne purtau pașii prin eternul și mereu fascinantul Sângeorz, mereu, într-un final, ajungeam la el acasă! Ce muzici ascultam acolo, la ultimul etaj, și câte povești, câte beții, ce mozaic de oameni îi treceau pragul! Mereu, casa lui era deschisă pentru oricine și pentru orice gând!

Acolo, la ultimul etaj, la fel ca și la Alimex sau Rock Bar, m-am simțit de multe ori ca acasă!

Și am mai rememorat toate cele 10 ediții de Roland jazz festival! Și da, de multe ori, a reușit să ne aducă iar laolaltă, precum lupii rățăcitori, pe cei care am copilărit împreună, care ne-am maturizat împreună, pe cei care ne-am "crescut" unul pe altul, noi, sângeorzenii aruncați de soartă în toate colțurile pământului!

Și mai știi, că de-acum, când trec prin Sângeorz, o să arunc mereu un ochi, acolo sus, la ultimul etaj, unde totul începea cu The Rolling Stones și se termina cu Frank Zappa!

Îți mulțumesc ca m-ai învățat ce înseamnă muzica, de mare ajutor mi-a fost în viața, recunosc!

Îți mulțumesc ca m-ai învățat mereu să gândesc liber și mai ales să trăiesc ca un leu, nu ca un miel! Sau, cum bine spunea Jim Morrison: dacă pentru a trai trebuie să te târăști, ridică-te și mori!

Și da, o să-mi amintesc mereu, cum îți plăcea să-mi spui când ne despărțeam: "no, bine souchon, ne vedem în zona liberă de imbecili!"

Știi, acum ești acolo sus, la ultimul etaj și ascuți "The Rolling Stones" - Sympathy For The Devil!

„Please allow me to introduce myself
I'm a man of wealth and taste
I've been around for a long, long years
Stole million man's soul an faith"

Alin Salvan

EVENTIMENT

Ani de liceu...Liceul Teoretic „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi aniversează 60 de ani!

Ion Lucian Petras

Liceul Teoretic „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi celebrează 60 de ani de la înființarea primului liceu din orașul stațiune, moment aniversar marcat, cum altfel decât, prin activități educative și interactive dedicate elevilor în primul rând. În prima zi a manifestărilor pregătite de profesorii din Sângeorz-Băi și de conducerea liceului, prin doamna directoare Varvara Sângeorzan, au avut loc o serie întreagă de activități dedicate elevilor: s-a lucrat pe ateliere și au fost prezenți atât foști absolvenți ai liceului cât și invitați ai acestora pentru a prezenta și susține prelegeri sau activități educative într-o paletă foarte largă de opțiuni.

Prin acest demers elevii au putut vedea pe viu ce profesii și-au ales foștii absolvenți și să primească de la ei informații despre vocația acestora și care au fost motivele pentru care au ales să facă o anumită meserie, iar cel mai important care au fost piedicile sau greutățile pe care le-au avut de trecut și cum văd astăzi lucrurile. De reținut că un număr de șapte absolvenți ai liceului sunt în prezent profesori la Liceul Teoretic „Solomon Haliță” unde au învățat când erau copii.

Am remarcat la finalul activităților în sala mare de la Casa de cultură că elevii erau foarte atenți la poveștile de viață ale foștilor absolvenți, am observat de asemenea că absolvenții invitați să vorbească au acoperit o gamă largă de profesii și mai mult, majoritatea celor care s-au prezentat erau tineri în floarea vârstei.

M-am bucurat de o zi specială în compania elevilor și profesorilor de la Sângeorz-Băi, fapt pentru care le mulțumesc!

Eu am fost invitat să le vorbesc elevilor la atelierul susținut de Cătălin Petri, jurnalist la Sângeorz TV, una dintre puținele televiziuni din județul nostru. Am prezentat o prelegere despre jurnalismul independent, provocările și satisfacțiile unei astfel de activități, am vorbit despre dezinformare și fake news, dar și cu privire la combaterea știrilor false (debunking fake news). În cadrul atelierului nostru am realizat un exercițiu de construire a titlurilor pentru știrile false după o rețetă simplă, dar eficientă. Rezultatele exercițiului s-au dovedit foarte interesante. Am lucrat cu elevii așa cum o fac „laboratoarele de fake news” nu vă prezint aici rezultatele pentru a nu risca să le dăm idei unora interesați de manipulare și dezinformare.

Tot în cadrul acestei activități, intitulată „Povestea din spatele știrilor”, Cătălin Petri a prezentat cum se lucrează într-o redacție de știri de la o televiziune locală și a făcut referire la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o știre, la sindromul „mortului pe km”, dar și la exigențele profesiei, respectiv la particularitățile din activitatea unei televiziuni locale.

Ion Lucian Petraș

La finalul atelierului, a prezentat Ana Iuliana Ștefănel, doctorand la Școala doctorală de Științe Politice și ale Comunicării, care a activat în presa din Bistrița și în prezent lucrează în advertising. Ana le-a vorbit tinerilor despre componenta etică a acestei profesii, cu referire la tentații și presiuni de tot felul. Ana Ștefănel a transmis elevilor din experiența ei ca tânăr jurnalist într-o redacție locală. În plus le-a împărtășit din preocupările ei de cercetare în cadrul școlii doctorale unde activează ca doctorand.

Mulțumim doamnelor profesoare Monica Măgurean și Daniela Niculai pentru organizare și primire, dar și pentru implicarea efectivă în activitățile din cadrul atelierului.

Activități dedicate elevilor LTSH în data de 21 octombrie:

1. „ROATA UNICĂ” – tehnici pentru dezvoltare personală - prof. psiholog CĂTĂLIN CONDREA, director Liceul Special „MOLDOVA” Târgu Frumos.
2. SCRIERE CREATIVĂ - prof. DAN COMAN, IOAN FLORIN PARTENE.
3. MATERIALE AVANSATE ȘI PROTECȚIA MEDIULUI – Dr. Ing. Simona Elena Avram, Dr. Ing. Bianca Soporan, Dr. Ing. Niculina Sechel, Dr. Ing. Călin Prica, Facultatea Ingineria Materialelor și a Mediului, Universitatea Tehnică Cluj-Napoca.
4. CONCEPT ȘI GÂNDIRE CREATIVĂ - SEBASTIAN OLAR, Creative Director.
5. POVEȘTEA DIN SPATELE ȘTIRILOR - CĂTĂLIN PETRI, jurnalist Sângeorz TV.
6. TINERII ȘI MUZICA – conf. Univ. dr. IONICĂ POP, Academia de muzică „Gheorghe Dima” Cluj-Napoca.
7. ARTA CUNOAȘTERII ȘI EXPRIMĂRII PRIN TEATRU - prof. dr. ELENA IVANCA, actriță la Teatrul Național „Lucian Blaga” Cluj-Napoca.
8. IMPLICAREA TA CONTEAZĂ! – educație cetățenească - ANAMARIA BEȘUȚIU consilier juridic Primăria Sângeorz-Băi, TRAIAN ȘORECĂU, secretar general al orașului Sângeorz-Băi
9. CLIMATE OF CHANGE – ECO-LTSH- Conștientizează și Acționează!

Scurt istoric al evoluției școlilor din Sângeorz-Băi

- 1733 – în Sângeorz-Băi erau 136 de familii cu doua biserici și 4 preoți, an în care se marchează începuturile învățământului românesc pe aceste meleaguri;
- 1766 – se înființează școlile „poporale” numite TRIVIALE, după cele trei obiective cititul, scrisul și socotitul cu limba de predare româna;
- 1816 – școala trivială din Maieru se mută la Sângeorz-Băi;
- 1825-1826 – se înființează la Sângeorz-Băi a doua școală normală numită „Poporala normală”;
- 1858 – Școala trivială din Sângeorz-Băi trece în grija Ordinariatului Episcopesc Greco-Catolic din Gherla;
- 1869 – are loc reorganizarea școlilor din Sângeorz-Băi pe lângă Fondul Școlar Central;
- 1890 – se desființează definitiv Școala Poporală Elementară Fundațională, toate școlile din localitate se contopesc în „Școala Confesională” cu 4 clase și 4 cadre didactice;

Ani de liceu...Liceul Teoretic Solomon Haliță din Sângeorz-Băi aniversează 60 de ani!

- 1925-1930 – funcționează la Sângeorz-Băi din inițiativa lui Solomon Haliță o școală de arte și meserii;
- 1938 – ia ființă prima grădiniță de copii;
- 1946-1947 – se înființează „Gimnaziul Unic” care ajunge la 7 clase;
- 1962 – pe fondul vechiului gimnaziu se înființează Liceul de Cultură Generală cu profil real-umanist cu o singură clasă (47 elevi) și 12 profesori;
- 1963 – se dă în funcțiune noul local al Școlii Generale din Sângeorz-Băi cu 16 săli de clasă;
- 1977 – liceul din Sângeorz-Băi intră în rețeaua Ministerului Industriei și Construcțiilor de Mașini cu profil industrial mecanic;
- 1990 – redevine Liceu Teoretic și se aprobă ca liceul să poarte numele de „Solomon Haliță”, personalitate marcantă a învățământului românesc;
- 1990-1991 – liceul are următoarele profiluri: matematica-fizica, chimie-biologie, limbi moderne, istorie-științe socio-umane;
- 1993-1994 – ia ființă prima clasă cu profil economic-lucrător în turism;
- 1996 – JUBILEU - 30 de ani de la prima promoție a liceului și 70 de ani de la moartea lui Solomon Haliță, cu acest prilej s-a dezvelit bustul marelui cărturar și placa comemorativă.

Despre Solomon Haliță, cărturar român, pedagog, prefect al Năsăudului

Solomon Haliță s-a născut la 17 aprilie 1859 în Sângeorzul Român din Districtul Năsăudului, fiind al treilea copil al „cancelistului” (notar) greco-catolic Maxim Haliță și al „mămucăi” Ileana Isipoaie. Studiază primele trei clase primare la Școala trivială din Sângeorzul natal, apoi se mută la Năsăud, în clasa a IV-a, la Școala primară superioară normală, la vestitul dascăl Cosma Anca. În 1871, Solomon Haliță intră în clasa I gimnazială la renumitul Gimnaziu superior românesc grăniceresc, unde la 20 de ani, își ia bacalaureatul „cu laudă” (cum laude). I-a avut colegi, în clasa a V-a, pe fratele mai mic, viitorul vicar greco-catolic al Rodnei, Alexandru Haliță, în timp ce în clasa a II-a învăța mai tânărul George Coșbuc. Își continuă studiile universitare la Viena, Graz și Praga. La Universitatea din Viena obține licența în Filosofie și Istorie și o licență în Pedagogie.

Începând cu anul 1922, se întoarce în Ardeal, mai întâi ca director general al învățământului primar și normal din Cluj, apoi ca prefect al județului Năsăud, funcție pe care o exercită începând cu anul 1922 și până în 1926, anul morții sale. În această calitate a întemeiat trei licee, o școală normală și trei școli de meserii și anume: liceul de băieți în Bistrița, două școli de fete în Bistrița și Năsăud, școli de arte și meserii în Telciu, Prundu-Bârgăului și Sângeorzul Român, precum și Școala Normală de învățători din Năsăud. De numele lui se leagă înființarea Societății de exploatare silvicolă „Regna”, precum și fabricile de cherestea din Ilva Mică și Valea Mare.

Solomon Haliță a murit chiar pe 1 Decembrie 1926, în ziua simbolică a Unirii Transilvaniei cu Regatul României¹.

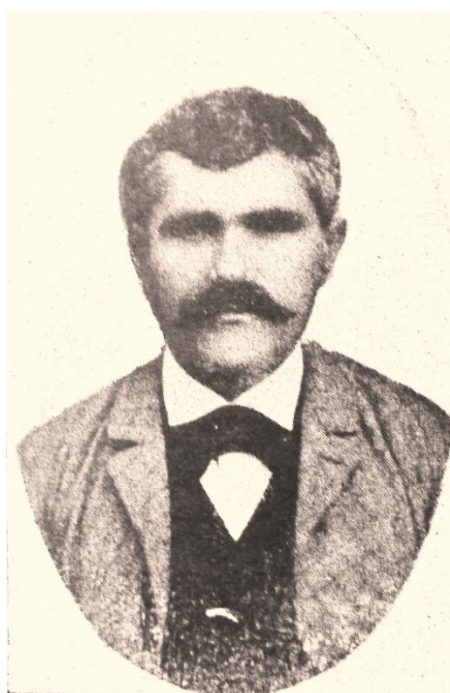
¹ <https://saptamana.online/.../ani-de-liceu-liceul.../>

BISERICĂ, ȘCOALĂ SOCIETATE

Ștefan Utalea (1843-1899)

Fost învățător greco-catolic în Sângeorgiul-Român și președinte al filialei Sângeorgiului a Reuniunii „Mariana”

Ștefan Utalea.

Ștefan Utalea s-a născut în Sângeorgiul-Român la 13 august 1843 din părinții economi-grăniceri Ilisie și Anghelina, născută Costan. Fiind tatăl său om bolnăvicios și în stare materială nu prea favorabilă, hărniciei mamei sale este a i se atribui meritul că micul Ștefan, după absolvirea școlii comunale-naționale – clasa I și a celei triviale numită „fundațională” – cu două clase, din loc, a fost dus la Năsăud în clasa a IV-a normală unde, apoi, a ascultat și cursul pedagogic de 2 ani.

Cu decretul episcopesc din Gherla, în 12 octombrie 1862, nr. 2418, a fost dispus ca învățător greco-catolic în Inău (Sălaj). Aici a servit 2 ani (1862/1863-1864/1865), în comuna Maieru (district) 5 ani (1864/1865-1868/1869), căsătorindu-se cu Ana Strâmbu, iar din 1 octombrie 1869 și până în 23 iunie 1899 a servit în comuna natală, când nemiloasa moarte a pus capăt vieții sale, după o muncă laborioasă de 37 ani pe tărâmul instrucțiunii.

După reconstituirea Reuniunii „Mariana” și până la moarte a condus cu tact și prudență despărțământul al II-lea, fiind reales de 7 ori ca președinte. Atât pe terenul spinos al instrucțiunii, cât și ca notar al senatului școlastic și bisericesc din comuna sa natală și-a câștigat merite nepieritoare, muncind cu zel pentru propagarea luminii și înflorirea școlii confesionale române, al cărei aderent sincer a fost în toată viața sa. Sistându-se în anul 1890 școala fundațională din comuna sa natală, în conlucrare cu preotul și alți onorațori le-a succes a sistematiza încă două posturi de învățători confesionali, pe lângă cele două existente.

Deci, ca azi Sângeorgiul-Român se poate mândri cu o școală confesională cu 5 învățători, cum Româniilor alți nu au în întreaga jumătate nordică a Transilvaniei, parte din merit i se cuvine și colegului defunct Ștefan Utalea.

Din prima căsătorie i-au rămas în viață un fiu și o fiică: Octavian – candidat de avocat și Victoria¹.

¹ Memorialul reuniunii învățătoresți greco-catolice „Mariana” din Năsăud, Periodul I, 1876-1901, Năsăud, 1901, p. 74-75

BISERICA DE LEMN DIN SÂNGEORZ-BĂI: DIN ISTORIA ȘI ARTA UNEI VECHI CTITORII ROMÂNEȘTI DIN TRANSILVANIA

Nicoleta GAGEA

III. 1.2. Ioan Diacul din Lunca

Ioan Diacul din Lunca, date fiind lucrările atribuite, activează, se pare, în secolul al XVIII-lea în sate din județul Mureș, Cluj, Alba, Bistrița-Năsăud. O inscripție a sa se regăsește pe un triptic-pomelnic aparținând Mănăstirii Parva, care astăzi se află în Muzeul Mitropoliei din Cluj, și care spune următoarele: „*scris-am eu, Ioan Zug [rav], diacul din Lunca*”¹, la fel cum pe o icoană a Arhanghelului Mihail de la Brâncovenești, el notează: „*Ciudotvorți ZugravOnu*”. Se pare că acest zugrav nu se limitează la a picta pe lemn, ci arta sa se va îndrepta și spre pictura pe sticlă, unde stilul său grafic este observat pe o icoană a Maicii Domnului cu Pruncul, replică a celei de la Nicula. Date fiind aceste descoperiri legate de arta sa, se poate spune faptul că Ioan diacul din Lunca este un artist care a activat și în spațiul județului Bistrița-Năsăud și care se identifică prin folosirea unui ocră în redarea personajelor. Dacă, de obicei, se folosește roșu în redarea veșmintelor sfinților, Ioan din Lunca va folosi un ocră combinat cu oxid de fier. O altă caracteristică a acestui zugrav este faptul că își pune operele într-o ramă decorată din loc în loc cu motive florale ieșite în relief și pentru a se delimita spațiul este folosită o funie răsucită, elemente ce poate fi observate la icoanele cu imaginea Maicii Domnului cu Pruncul din Telciu și chiar la o serie de icoane păstrate în cadrul Muzeului Grăniceresc Năsăudean.

Un alt aspect ce ar putea explica prezența lui în acest spațiu al unui zugrav din Lunca, poate fi explicată tocmai prin faptul că Toader Zugravul, care a activat la Sângeorz, a pictat totodată și biserica din comuna Lunca, jud. Mureș, alături de Lică Zugravul „*anu 1781 s-au zugrăvit această biserică prin osteneala satului și fiind zugravi Teodor și Lică. Septemvorie 5zile*”, existând semnătura sa deasupra ușii : „*Toader Zugravul*”². Există posibilitatea ca cei doi să se fi întâlnit în acea perioadă și cumva, Toader să îl fi ajutat în obținerea unor lucrări în județul Bistrița-Năsăud.

Pe **epitaful din altar**, una dintre cele mai prețioase piese pe care această mănăstire le are, este tocmai scena cu punerea în mormânt al lui Iisus Hristos, se regăsește inscripția ce conține semnătura: „*Zugrav Toader Gherleanu, zugrăvită în Sângeorz. Anul 1783, meșta în 24 martie.*”, dovadă a faptului că Toader a activat în perioada cuprinsă între 1751-1783 în zona Năsăudului. Se poate observa că stilul artistului s-a schimbat ușor odată cu trecerea anilor. Această icoană este așezată pe latura de N a altarului. Pe lângă inscripția bine cunoscută cu semnătura zugravului, de jur împrejurul epitafului există text scris, fiind vorba despre troparul

¹ Curator Ana Dumitran, Catalogul expoziției temporare, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud, septembrie-noiembrie 2013, p. 43.

² Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec XIII-XVIII*, București, 1998, p.211.

Nicoleta GAGEA

punerii în mormânt, ce are textul următor: „Iosif cel cu bun chip, de pe lemn luând preacurat Trupul Tău, cu giolgiu curat înfășurându-L și cu mireme, în mormânt nou, îngropându-L, L-a pus.”

Figură 1 - Epitaf, altar, latura nordică, Sângeorz-Băi.

Icoana punerii în mormânt a Mântuitorului îl înfățișează pe Hristos culcat pe giolgiu, așezat pe catafalc, purtând pe cap nimbul. Cei care susțin giolgiul sunt Iosif din Arimateea și Nicodim, alături de care, mai tânăr este reprezentat și Ioan. În cealaltă parte se află Maica Domnului, cu trupul înclinat spre Hristos, în jurul ei fiind femeile mironosițe, Maria Magdalena, Maria lui Cleopa, Salomeea (Maria Salomeea), soția lui Zevedei, acestea formând un grup de trei, iar deasupra este Maria, mama lui Iacov cel tânăr și a lui Iosif, fiind redată mai în vârstă. Acestea poartă pe cap nimbul.

În partea superioară a acestei compoziții este regăsit Dumnezeu-Tatăl, pe un nor, alături de care sunt reprezentările lunii și a soarelui, pe un fundal albastru, plin de stele. Aceste simboluri trimit la Iisus, care o dată cu moartea sa a eliberat cerul de forțele răului. Deasupra lui Hristos, la picioarele lui, sunt și doi îngeri, precum și doi serafimi. Tot la picioarele lui Hristos sunt redați și trei bărbați, Iosif din Arimateea, Nicodim și cel tânăr este cel mai probabil Ioan.

Ne este cunoscut faptul că Toader Gherleanu era un artist renumit în secolul al XVIII-lea în spațiul nordic al Transilvaniei de astăzi și că el activează și în comuna Maieru, unde, în cadrul bisericii de zid Sf. Parascheva există două icoane (epitafuri) de dimensiuni mari, asemeni celei regăsite în altarul Bisericii de lemn „Buna Vestire” și unde se regăsește, de asemenea, semnătura zugravului. Scena punerii în mormânt la Maieru are câteva elemente în plus față de cele descoperite la biserica de lemn, și anume în cele 4 colțuri sunt redați cei patru evangheliști, precum în spatele Maicii Domnului care plânge se identifică crucea pe care a fost răstignit Iisus. De această dată, zugravul nu mai reprezintă un număr mare de mironosițe, ci redă doar două, precum îi redă și pe arhangheli, pe Mihail și Gavril.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

Aceste două scene se aseamănă mai ales în redarea lui Hristos, înfășurat în giulgiu, așezat fiind pe piatra de mormânt. Totodată, se poate observa și asemănarea paletelor cromatice, folosirea auriului pentru a reda nimbul precum și elementele ce se doresc a fi puse în valoare. Din cauza stării în care se află această lucrare de la Maieru, nu s-a reușit transliterarea textului, care, în schimb este foarte probabil să redea textul troparului de înmormântare și să aibă, de asemenea, semnătura lui Toader Zugravul.

Figură 2 - Icoană - Punerea în mormânt - Biserica Sf. Parascheva, Maieru, jud. Bistrița-Năsăud

Figură 3 - icoană - Coborârea în Iad, Biserica Sf. Parascheva, Maieru, Jud. Bistrița-Năsăud

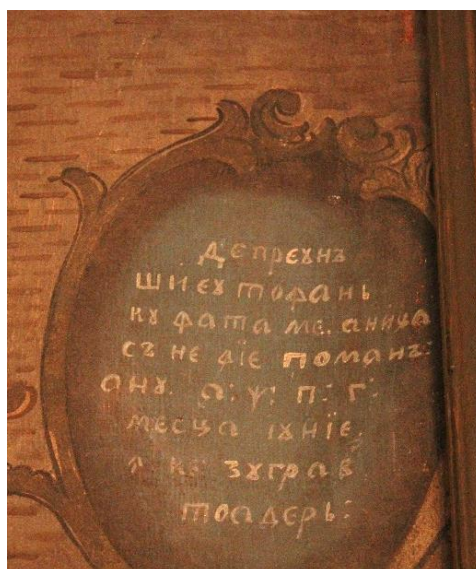
Acest mod de redare și această iconografie este oarecum neobișnuit chiar și pentru ziua de astăzi. Modul de redare este cu totul și cu totul unul nou și original. Se poate observa buna asemănare dintre cele două icoane, din modul de redare al personajelor, al fețelor acestora.

Nicoleta GAGEA

De-o parte și de alta există inscripții ce pot fi descifrate și care aduc informații despre donatori, precum și despre zugrav. Este menționat totodată și anul 1783.

Figură 4-detaliu Icoana coborârii în Iad, Maieru, Inscripția: „Această icoană au cumpărat Lupu Urs/Ursi de(m)preună cu soțu (=soție) mieu, Ioană”.

Figură 5-detaliu Icoana coborârii în Iad, Maieru, Inscripția: „De(m)preună și eu Tofană cu fata me, Anița, să ne fie pomană. Anu 1783, meșța iunie în 25. Zugrav Toader”.

Conform acestei descoperiri, se dovedește înrudirea pe care aceste lucrări o au, și anume, artistul comun, Toader Zugravul, care realizează icoanele în cadrul aceluiași an, 1783, la o diferență de câteva luni, în cele două localități vecine.

*Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii
românești din Transilvania*

Figură 6 - Epitaf, latura sudică, loc de proveniență: Parva, jud, Bistrița-Năsăud.

De asemenea, pe peretele sudic al altarului bisericii de lemn, mai există încă un epitaf, provenit de la Parva și care prezintă o altfel de iconografie a scenei Punerii în mormânt. Hristos este așezat pe piatra ungerii, în giulgiu. De-o parte este Iosif din Arimateea, iar de cealaltă parte se află Nicodim. Central se regăsește Maica Domnului, alături de care se află Ioan, cel mai probabil, pentru că în spatele celor doi se profilează crucea răstignirii lui Hristos de care este sprijinită sulița cu care i-a fost împunsă coasta, precum și sulița cu care i-a fost întins buretele cu oțet; Hristos, pe cruce fiind, și-a încredințat mama lui Ioan. În colțurile epitafului se află doi îngeri, cel mai probabil Arhanghelul Mihail și Gavril. Epitaful are în partea sa inferioară o inscripție, de unde se poate identifica doar anul, în dreapta jos, 1842? (1846). Laturile verticale sunt decorate cu motive vegetale realizate cu culoare albă pe fundal roșu, de un artist local.

Pe baza celor enumerate mai sus, se poate afirma că iconostasul bisericii de lemn are cu siguranță icoane ce îi aparțin lui Toader Gherleanu, date fiind semnăturile și atribuirile ulterioare. De asemenea, privind în detaliu restul reprezentărilor de pe iconostas, se ajunge la concluzia că acestea aparțin unui singur artist, încă neidentificat. Redarea chipurilor este elementul ce aproprie în celelalte reprezentări de sfinți, precum se observă și în icoana Deisis cu Pantocrator sau în reprezentarea Maicii Domnului în chip de orantă.

Prezența lui Toader Zugravul este documentată și de icoanele ce îi poartă semnătura, de la Maieru, element ce trădează direct faptul că în anul 1783 și-a onorat comenzile de icoane în acest spațiu. Este totuși necunoscut dacă, la momentul la care se datează iconostasul, fiind vorba aici de anul 1751, Toader Zugravul activa în această zonă. Deoarece icoana împărătească nu este datată, nu se poate preciza nici pe axa temporală perioadă în care el lucrează; se cunoaște doar anul 1783 ca punct ce limitează, la fel cum este foarte posi-

Nicoleta GAGEA

bil ca activitatea sa să fie desfășurată înaintea acestui an.

Cât despre ceea ce privește arta religioasă, aceasta este încadrată de meșterii ce o duc la realizare respectându-se canoanele preluate din arta bizantină. Se păstrează iconografia bine cunoscută. Icoanele împărătești trebuie să aibă imaginea Hristos Pantocrator și Maica Domnului cu Pruncul. De asemenea, apare icoana de hram așezată în partea dreaptă a privitorului, iar în cealaltă parte este o icoană cu Arhanghelul Mihail. Astfel că, despre meșterii zugravi se poate spune că erau buni cunoscători ai acestui tip de manifestare artistică.

III. 2. Icoanele realizate pe suport sticlă și lemn

Pereții naosului adăpostesc, de asemenea, icoane, din diferite perioade, realizate de unii artiști care au mai pictat la Biserica de lemn din Sângeorz-Băi, precum și o serie de icoane realizate pe sticlă. Dat fiind tocmai faptul că este adusă în discuție o construcție de lemn, aceasta inițial este posibil să fi avut pereții văruiți, în schimb, în urma unor mutări succesive și a unor lucrări de reconstrucție și-a păstrat azi pereții goi. Din acest motiv, s-a considerat că cel mai bine ar fi ca pereții să adăpostească icoanele donate sau realizate în mod special pentru biserică.

III.2.1. Zugravul Andrei din Cornești

Un astfel de artist este și Andrei din Cornești, care mai este recunoscut și drept Andrei Zugravul sau *Andrei ot Șumfalău* și a cărui activitate s-a desfășurat în prima jumătate a secolului al XVIII, iar în Valea Someșului îi va fi identificată activitate aproximativ în jurul anului 1750¹. Acesta a lucrat în colaborare cu Zaharia Zugravul. Arta sa are o bogată influență maramureșeană, atât tehnic, cât și în ceea ce privește stilul. El se deosebește astfel prin motivul frânghiei răsucite, precum și prin utilizarea roșului, a ocrului sau a unei colorii ce imita aurul pentru a evidenția fundalurile.

Conform Catalogul expoziției temporare, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei* al Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud², o lucrare atribuită lui Andrei din Cornești este icoana ce o înfățișează pe Maica Domnului cu pruncul, flancată de cei doi arhangheli, Mihail și Gavril, care țin coroana deasupra capului Fecioarei. Tot purtând coroană este reprezentat și Iisus prunc. În partea de sus există și o inscripție în slavonă. Această icoană este în catalog atribuită artistului, având notat inclusiv locul de proveniență, Sângeorz-Băi³. În momentul prezent, icoana nu a fost putut fi regăsită în cadrul bisericii de lemn, existând posibilitatea ca aceasta să fi ajuns la unul dintre muzeele județului Bistrița-Năsăud. Cu toate acestea, atribuirea ei lui Andrei din Cornești este folositoare.

¹ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec XIII-XVIII*, București, 1998, p.20.

² Este vorba despre :Catalogul expoziției temporare, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud, septembrie-noiembrie 2013, curator Ana Dumitran.

³ Curator Ana Dumitran, *Catalogul expoziției temporare, Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud, septembrie-noiembrie 2013, p.69.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

Figură 7 - Maica Domnului Hodrighita, Curator Ana Dumitran, Catalogul expoziției fecioarei înlăcrimate, septembrie-noiembrie, 2013.

Biserica de lemn de la Sângeorz-Băi adăpostește două icoane realizate în același stil iconografic și artistic, în ulei pe lemn, precum icoana Maicii Domnului Hodrighitria a lui Andrei din Cornești, aspect ce face posibil faptul că aceste trei icoane au același artist. În una dintre ele este reprezentat Hristos, cu mitra pe cap, în ipostază de Pantocrator, cu o mână binecuvântează, iar în cealaltă ține Evanghelia deschisă. De-o parte și de alta îi are pe Maica Domnului și pe Ioan Botezătorul. Cea de-a doua icoană aflată *in situ* îl înfățișează pe Arhanghelul Mihail, cu aripi, în chip de înger, ținând în mână sabia dreptății.

Cele două icoane par a fi realizate pentru același locaș de cult dat fiind modul în care este decorată rama; s-au folosit culorile verde pentru rama exterioară și albastru pentru a marca zona de lângă personaj, pe deasupra fiind decorații realizate cu alb. Pentru fundal este folosit ocru, iar hainele personajelor poartă culorile imperiale, roșu și albastru.

Figură 8 - Sf. Arh. Mihail.

Figură 9 - Hristos Pantocrator

Nicoleta GAGEA

Luând în seamă și icoana prezentată în catalogul menționat mai sus, este foarte probabil ca aceste icoane să fi aparținut unui iconostas și să fi fost icoanele împărătești ale acestuia. Există icoana cu Maica Domnului, icoana împărătească cu Hristos și icoana cu Arhanghelul Mihail, deci lipsește doar icoana de hram. Nu se cunoaște în schimb nimic cert, icoanele nu au inscripții pe spatele lor, precum nici în câmpul pictural, la fel cum nu este cunoscut nici locul lor de proveniență. O posibilitate ar fi ca aceste icoane să fi fost donate acestei biserici și implicit comunității ortodoxe din Sângeorz-Băi.

Totuși, luând în considerare și o posibilă neexistență a icoanei Maicii Domnului atribuită lui Andrei din Cornești, tot există similitudini între cele două icoane ce există în momentul prezent în biserică, cea cu Hristos și cea cu Arhanghelul Mihail, existând certitudinea că acestea sunt perechi și au același artist.

Pe timpanul naosului este o cruce grecească cu reprezentarea unui serafim, cele șase aripi se poziționează perfect pe laturile crucii, iar fața serafimului se află poziționată în centru.

Figură 10 – Heruvim

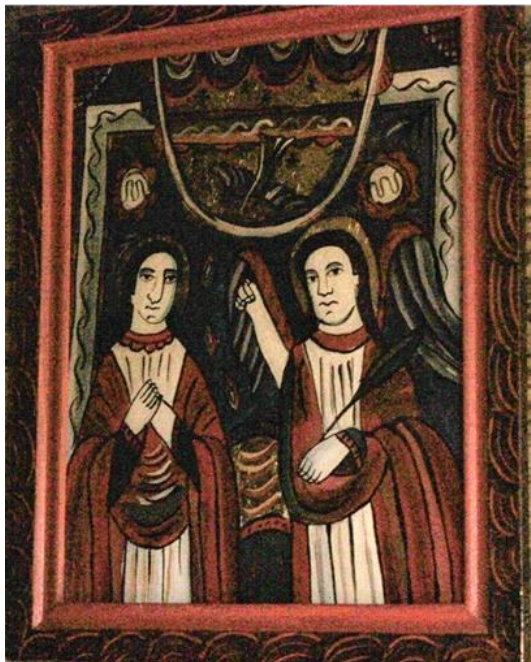
Totodată, biserica de lemn situată în cadrul Mănăstirii Cormaia adăpostește și numeroase icoane realizate pe sticlă. Câteva dintre acestea par a fi realizate în același stil cu o paletă cromatică identică, semn că au legături. Este cunoscut faptul că modul de pictură pe sticlă apare odată cu școala țărănească de la Nicula, undeva în secolul al XVII-lea, spre sfârșit. Înainte de începerea unei analize a acestor icoane, trebuie menționat că ele, în marea lor parte, nu au semnătură sau vreo altă inscripție care să confere informații despre artist, locul sau anul realizării lor.

III.3 Icoane pe sticlă

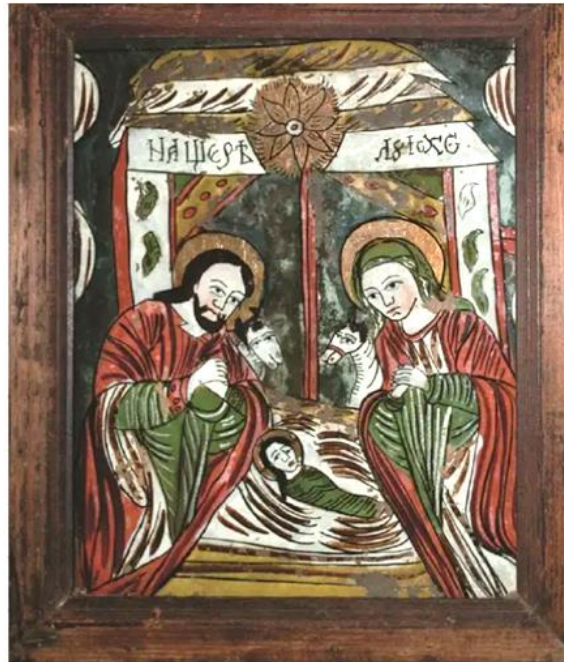
Icoanele pe sticlă din interiorul bisericii par să fi preluat modul de lucru învățat în cadrul mănăstirii Nicula. Este vorba aici de o icoana ce semnifică sărbătoarea Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, sărbătorită pe 8 noiembrie. Asemănarea izbitoră dintre această icoană și cele atribuite școlii de la Nicula, trimite la ideea că ea a fost realizată tot în același spațiu. Un element stilistic ce le apropie este folosirea unei linii de culoare neagră pentru a delimita con-

*Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii
românești din Transilvania*

turul, precum și pentru a crea faldurile hainelor. Pentru comparație este prezentată și o icoană de la Nicula, cu scena Nașterii Domnului, realizată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, unde se observă cât de apropiată este paleta cromatică, precum și modul de lucru, semn că artistul ce a realizat icoana cu arhanghelii cunoștea acest stil și mod de lucru, poate chiar a avut pregătire în acest sens în cadrul școlii de la Nicula.

Figură 11 - Sângeorz-Băi.

Figură 12 - Nicula¹.

O altă icoană, de dimensiuni mai ample de această dată, este icoana Maicii Domnului îndurerată realizată după model de gravură al icoanei miraculoase de la Akhtyka. Maica Domnului este îmbrăcată în haine cernite, de doliu, poartă pe cap maforion. Aceasta stă cu mâinile încrucișate în rugăciune. Este redată în dimensiuni ample, iar privirea îi este ațintită spre fiul ei răstignit pe cruce. Alături de Iisus sunt îngeri, iar deasupra lui este reprezentat Dumnezeu-Tatăl și porumbelul, simbolul Duhului Sfânt. În partea dreapta a privitorului, este redată ceata îngerească.

Galeria de licitații Artmark a propus spre licitare o icoană, asemănătoare celei din cadrul bisericii de lemn de la Sângeorz-Băi, în cadrul unei sesiuni din anul 2020 (9 decembrie 2020), icoană care i-a fost atribuită lui Petru Tămaș-tatăl. După modul de realizare, această icoană de la biserica de lemn poate fi atribuită tot lui Petre Tămaș-tatăl. Știm despre acest artist că își desfășoară activitatea la sfârșitul secolului XVIII în zona centrală a Transilvaniei și că stilul lui se caracterizează prin rame cu motive geometrice sau cu motivul vrejului vegetal, folosirea aurului și a unei palete cromatice calde.

¹ Ana Dumitran, *Icoane pe sticlă din Transilvania : colecția Szöcs*, Ed. Altip, Alba-Iulia, 2012.

Nicoleta GAGEA

Figură 13 - Maica Domnului,
Sângeorz-Băi

Figură 14 - Maica Domnului îndurerată,¹
licitație Artmark, 2020

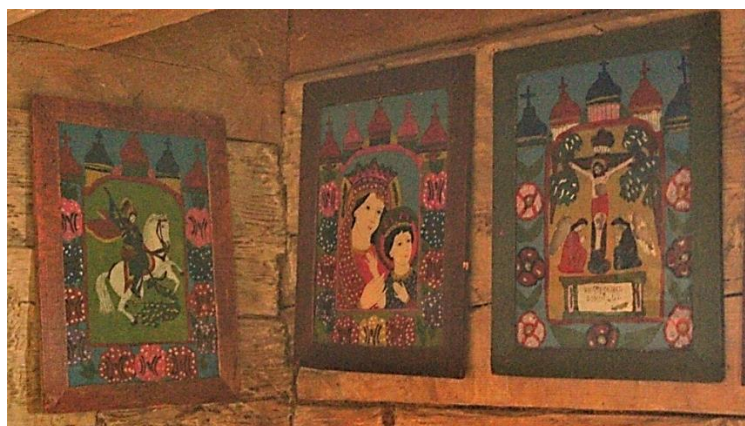

Figura 31 – atribuire Petre Tămaș-tatăl²

Un număr de alte șase icoane par să fie realizate de același artist și este vorba aici despre scena cu Sf. Gheorghe omorând balaurul (se explică existența unei astfel de icoane în cadrul unei localități care poate denumirea de Sângeorz), Maica Domnului cu pruncul de tip Eleusa, Învierea Domnului, două icoane cu Nașterea Domnului și ultima cu Botezul Domnului. Aceste icoane sunt relativ recente, pe ele se pot observa inscripții în limba română, iar culorile folosite sunt vibrante, roșu, roz, verde, albastru. Rama acestor icoane este compusă din alăturări de flori sau de alte motive florale, precum pe partea superioară a cinci din șase icoane apar redată turlele unor biserici.

² Ana Dumitran , *Icoane pe sticlă din Transilvania : colecția Szöcs*, Ed. Altip, Alba-Iulia, 2012.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

Figură 15 - icoane meșteri locali

În ceea ce privește exemplarele de cărți vechi, conform lui Gh. Mândrescu, la Sângeorz-Băi există un Penticostar din anul 1743 și o Cazanie din anul 1769, ambele fiind de la București. Există și o Evanghelie din 1746 și un Triodion din anul 1731, tipărite la Râmnic. Tipărit la Iași, se adaugă colecției, și un Antologhion din 1755¹.

Concluzii

Prin lucrarea intitulată **Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania** (care a avut drept scop o reconstituire dintr-o dublă perspectivă: istorică și artistică), am dorit să conturez și o realitate socială pe fundalul căreia s-a ridicat și a funcționat un lăcaș de cult - monument istoric. La fel cum am menționat și în partea introductivă, în contextul nefavorabil pentru locuitorii Transilvaniei, sătenii, co-

¹ Gheorghe Mândrescu, *Biserici din lemn din Țara Năsăudului și din ținutul Bistrița*, în vol. *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1982, p.173.

Nicoleta GAGEA

munitatea și obștea slujitorilor bisericii au devenit păstrători ai credinței și ai artei. Efortul depus în a-și păstra biserica într-o stare cât mai bună se perpetuează până în momentul prezent, astfel că am avut posibilitatea de a analiza obiecte de valoare artistică păstrate în biserica de lemn din cadrul Mănăstirii Cormaia.

Biserica de lemn reprezenta centrul comunității, fiind realizată dintr-un material aflat la îndemână, realizarea ei implicând costuri minime, ceea ce era în favoarea locuitorilor. Cu un parcurs diferit față de majoritatea bisericilor, aceasta, de-a lungul anilor, a fost amplasată în diferite locuri, din motive bine întemeiate (de frica de a nu fi distrusă de tătari, din dorința de a fi conservată, păstrată cât mai bine). Din acest motiv, biserica este denumită și „umblătoare”. Parcursul istoric pe care biserica îl are este unul pe cât se poate de interesant. Din cauza mutărilor succesive, exista posibilitatea ca unele odoare ale bisericii să se fi pierdut, însă, cu toată această posibilitate, până în prezent s-au păstrat un număr mare de obiecte de artă religioasă, dovadă a prețurii purtate de către credincioșii unei biserici. Acest aspect mi se pare extrem de important în istoria bisericii.

Dat fiind faptul că unele dintre icoane au fost semnate și datate, s-au identificat mai multe informații despre biserica de lemn; este cunoscut anul general de datare al iconostasului (1751), precum este și zugravul care a realizat icoanele împărătești (Toader Zugrav). Acestea au ajutat substanțial la identificarea și a altor informații.

Realizând și o analiză a icoanelor lui Toader Zugravul, am reușit să observ că el era un meșter cunoscut în epocă și că a pictat în cadrul mai multor lăcașuri de cult. Astfel că, pentru a întări existența s-a artistică în zonă, m-am folosit de analiza icoanelor de la biserica din Maieru, satul vecin, unde se poate observa aceeași manieră de redare. Pe lângă cel mai cunoscut zugrav, au contribuit și alții (Andrei din Cornești, Ioan Diacul din Lunca) cărora le-am conturat un scurt parcurs. Toți aceștia, împreună, au avut mari contribuții artistice în cadrul bisericii, precum sunt și reprezentanții artei religioase din Transilvania secolului al XVIII-lea.

În ceea ce privește studiul care stă la baza acestei lucrări, pot afirma că parcurgerea bibliografiei mi-a oferit baza de informații de care aveam nevoie pentru a mă putea apropia de contextul istorico-social și cultural al perioadei în care biserica de lemn a Sângeorzului a fost construită. Totodată, având în vedere bibliografia existentă, am adunat informațiile și le-am reunit în cadrul acestei lucrări, aducându-mi și aportul, mai exact prin analiza iconostasului și a icoanelor existente.

În final, trebuie menționat faptul că acest studiu asupra unui lăcaș de cult transilvănean este important pentru o mai bună apropiere de trecut, precum și pentru o optimă înțelegere a modului în care arta religioasă s-a dezvoltat de-a lungul timpului. Biserica care a fost adusă în discuție și care dăinuie de 300 de ani, prin simpla ei prezență, ne aduce mai aproape de înaintași și creează legături puternice cu ceea ce a fost.

ASPECTE ECONOMICE LA SÂNGEORZ-BĂI LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

Dorin Dologa

Situația economică a localității Sângeorz-Băi la mijlocul secolului al XVIII-lea era marcată de o stare de înapoiere.

Această stare de fapt are mai multe cauze. Agricultură de la Sângeorz-Băi era condiționată geografic. Relieful de deal și multe din această zonă era mai puțin propice agriculturii. Ca urmare, suprafețele arabile erau reduse ca întindere și mai puțin fertile.

Productivitatea agricolă de la jumătatea secolului al XVIII-lea era una redusă. Această productivitate era legată de unelte și de tehnicile agricole folosite. Utilizarea în această perioadă a unor unelte și tehnici agricole învechite nu a permis creșterea producției agricole. Astfel, în anul 1750 terenurile agricole de la Sângeorz-Băi aveau o capacitate de 895 de cubuli și 3 mierțe¹. Dacă socotim că o căblă era egală cu o găleată, iar găleata avea 96 de kg, înseamnă că în anul 1750 aici s-au obținut circa 85.920 kg (aproximativ 86 tone) de cereale.

Productivitatea agricolă redusă a făcut ca veniturile realizate de locuitorii din Sângeorz-Băi să fie mici, ceea ce a condus la o lipsă de economii, de capital, de investiții, iar în consecință productivitatea nu a putut fi crescută.

Situația socială a țăranilor români era una defavorabilă. Imperiul Habsburgic a impus locuitorilor satelor de pe Valea Someșului plata unor taxe și impozite mari. În 1763-1764 aceștia plăteau de fiecare familie „taxa capului” în valoare de 4 florini când acesta era bărbat, 2 florini de văduvă și 1 florin pentru flotanți. Impozitul pe terenurile arabile era de 2 creițari pentru o găleată (96 kg) de bucate, 3 creițari de mierța de cereale semănată și 2 creițari de cupa (1,5 kg) de mălai sau mei. În ceea ce privește impozitul pe vite, acesta era de 24 creițari pentru un bou sau un cal, 20 creițari de o vacă, 15 creițari de un junc, junică sau coștruș, 3 creițari pentru o oaie sau o capră, 5 creițari pentru un porc de peste doi ani și 3 creițari după un stup matcă². Ca atare, țăranii de pe Valea Someșului și prin urmare și cei din Sângeorz Băi, nu munceau cu hârnicie, pentru că dacă obțineau mai mult trebuiau să plătească mai mult. Ca atare ei munceau doar atât cât să-și plătească birurile și să-și asigure traiul de zi cu zi.

Această fiscalitate apăsătoare ducea la o lipsă de inițiativă economică din partea țăranilor români din Sângeorz-Băi. Pentru plata impozitelor era necesar ca aceștia să obțină bani, iar acest lucru se putea face doar vânzând produse agricole sau animaliere pe piață. Astfel de produse puteau fi valorificate la Rodna, unde exista un târg, pentru că aici erau mineri, care aveau nevoie de hrană, la Năsăud, unde începând cu anul 1765 s-a înființat un târg, la Bistrița, sau pe piețele din alte orașe din Transilvania sau Ungaria. În ceea ce privește târgul de la Sângeorz Băi, acesta a apărut mult mai târziu, la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În anul 1750 la Sângeorz-Băi trăiau 1.501 locuitori³. Dacă socotim că un locuitor avea nevoie de circa 10 mierțe de produse agricole pe an, acest lucru înseamnă că necesarul de hrană era de 15.000 de mierțe. Dacă socotim că o mierță avea 24 kg, înseamnă că necesarul de hrană de la Sângeorz-Băi era de

¹ Dorin Dologa, *Conscripția de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750 - VII*, în „Pisanii sângeorzene”, Sângeorz-Băi, Anul V, 2016, Nr. 1 (41), p. 11.

² Pompei Boca, *Cu privire la Conscripția grănicerilor năsăudeni din 1763-1764, II*, în „Arhiva Someșană. Studii și comunicări”, vol. III, Năsăud, 1975, p. 187.

³ Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu Sărățeanu, Ioan Viraj, *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bistrița-Năsăud*, București, 1988, p. 131.

DORIN DOLOGA

circa 360.000 de kg (360 de tone) de cereale. Cantitatea de cereale obținută, de circa 86 de tone, era de aproximativ patru ori mai mică decât necesarul. Aceste calcule au desigur o doză destul de mare de relativism. Existau un număr mare de copii, femei, pentru care necesarul de hrană era mai mic decât cel al bărbaților. Hrana obținută din produsele agricole era completată de cea obținută din produsele animaliere. Locuitorii din Sângeorz-Băi lucrau în satele de pe cursul inferior al Someșului, iar în schimbul muncii lor obțineau produse agricole. Cu siguranță însă că producția agricolă obținută la Sângeorz-Băi nu acoperea necesarul de hrană al locuitorilor. În aceste condiții rămâneau destul de puține disponibilități de produse agricole care să fie valorificate prin intermediul târgurilor. Astfel, la Sângeorz-Băi nu exista posibilitatea dezvoltării unei economii prin intermediul unei piețe proprii, din zonă, sau aflată la distanță.

Zona Văii Someșului era una slab urbanizată, singurul oraș fiind Bistrița. Țăranii din Sângeorz-Băi au intrat destul de puțin în contact cu cererea urbană de produse agricole.

În ceea ce privește căile de comunicație de pe Valea Someșului, acestea se aflau într-o stare precară, ceea ce îngreuna schimbul de mărfuri la distanțe mari și împiedica formarea unei piețe locale.

Nivelul de trai era unul destul de redus. În anul 1750 cei 1.501 de locuitori¹ trăiau în 254 de case². În medie într-o casă trăiau circa 6 persoane, ceea ce pare destul de puțin, dar dacă ținem seama de faptul că în acea perioadă majoritatea caselor aveau o singură cameră și mai rar două, precum și o bucătărie, înseamnă că nivelul de confort nu era unul prea ridicat.

O situația mai bună se înregistra în ceea ce privește creșterea animalelor. Astfel, în anul 1750 la Sângeorz-Băi existau 292 de boi, 243 de vite, 133 de juninci, 2.360 de oi și capre, 54 de porci și 161 de stupi de albine³. Creșterea animalelor era legată de suprafețele pășunilor și fânațelor. În anul 1750 aici existau fânațe de 970 de care⁴. Dacă socotim că un car de fân avea 6 centenarii, iar un centenar austriac avea 56 kg, rezultă că un car de fân avea circa 336 kg. Acest lucru înseamnă că în anul 1750 la Sângeorz-Băi s-au obținut o cantitate de circa 325.920 kg (aproximativ 326 de tone) de fân.

În condițiile dezvoltării unei agriculturi orientate spre producția spre piață s-a dezvoltat creșterea animalelor ca principală activitate economică a locuitorilor din Sângeorz-Băi.

Condițiile geografice, perpetuarea unei situații economice precare, situația socială a românilor, apăsarea fiscală, lipsa unei politici a statului de dezvoltare a regiunilor românești, a făcut ca dezvoltarea economică la Sângeorz-Băi să se desfășoare într-un ritm lent, fără a genera o modernizare corespunzătoare a comunității de aici.

¹ *Ibidem.*

² Dorin Dologa, *op. cit.*, p. 11.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

Băile „Hebe” Sângeorz-Băi (Năsăud)

Stațiunea balneo-climaterică Sângeorz-Băi, din județul Năsăud, însemnată prin apele sale minerale bogate în radioactivitate, se află pe romantica vale a Someșului Mare, la 3 km. de Năsăud și 40 km. de Bistrița, în înfundătura unei văi a Carpaților, Valea Borcutului, înconjurată de munți și păduri de brad și molid, cu o vegetație variată, bogată în ozon și emanațiuni de radium. Sângeorz-Băi este comună de munte curat românească, cu 5.000 locuitori, două biserici frumoase, școală primară, școală de meserii, farmacie, circumscripție sanitară, gară, oficiu poștal.

Atitudinea este de 500m. peste nivelul mării, clima subalpină dulce și temperată, cu orientare sudică, scutită de praf și vânturi, având influență binefăcătoare asupra întregului organism, cu raporturi excepțional de avantajoase pentru tratament în plin aer și pentru helioterapie.

Apele minerale „Hebe” cloruro-sodice, numite „Karlsbadul” rece, conținând mari cantități de radium, sunt renumite ca medicament în bolile cronice de stomac și intestine, vindecând radical ulcerul stomacal, hiperaciditate, catare, în colicile hepatice ale căilor biliare, în afecțiunile căilor urinare, etc. Sunt renumite izvoarele de apă nr. 4 și 5.

Ca stațiune climaterică și băi, beneficiază mult copiii anemici, clorotici, limfatici, convalescenții și cei cu diateză scrofuloasă.

Sezonul băilor este de la 15 mai la 15 septembrie. Comunicația se face prin linia ferată Cluj – Rodna Veche și prin autobuze Bistrița – Năsăud – Sângeorz.

Direcțiunea a redus toate taxele (comunală, muzică, cură) cu 30% față de anul trecut.

Printre vizitatori:

București: Locotenent Nicolescu, d-ra M. Nicolescu, d-na și d. Vasile Nicolescu, Marin Nicolescu, Dumitru Ioan, Vasilescu Elena, Bazacopol Aristia, Corgeanschi Maria, Conciu Maria, Munteanu Mihail, Ecaterina Zamfir, Toth Iosif, Rădulescu Alexandru, Ungureanu Vasile, Nicolae Aurel, d-na și d. George Ioan, d-na Anghel Ana, d-na și d. Ionescu Ioan, d-na d. Mităchescu.

Timișoara: d-na Liuba Adam, d. Link Oscar, Frida Marcovici.

Iași: d-na Danciuc Maria, Tuchila Ana, Dănuța Gheorghe.

Focșani: d-na dr. Atanasiu.

Tecuci: d. Nicolae Șerban.

Pașcani: d. Cnap Anton.

Oradea: dr. Horvath Alexandru, Fridman Andrei, Fridman Henrich.

Arad: Ankerko A. Emeric, dr. Corneliu Zimveliu.

Satu-Mare: Iluș Iacob, Rostaș Rozalia.

Simeria: Bocoș G., Poenaru P.

Suceava: Ilaria Beraru, Puiu Gheorghe.

Târgu-Mureș: Eliza Bomfiniuc, Holender Herman, Al. Gruber.

Chișinău: Căciulescu P., Jablonovschi G., Sedlacec I., Covalenco Ion.

Cluj: dr. Ioan Corbul, dr. Victor Corbul, Letiția prof. Ghidionescu, dr. Leibschultz Rudolf, Teufer Ludwig – inspector CFR, Josza George, Colta Iulia, Vlador Rozalia, Cerchizan D., Negoie Maria, Stala Cornelia, Mircea Haliță, d-na Zina G. Moroianu – farmacist, profesor

Băile „Hebe” Sângeorz-Băi (Năsăud)

Anton Domide.

Bistrița: Veronica Comen, dr. Aleman Ion, Emilia Milata, Emma Müller, Tudor Vartic, maior Bălan Grigore, familia dr. Leon Scridon, familia dr. Ionel Scridon.

Năsăud: familia prof. Alexandru Haliță, prof. Emil Mărcușiu, familia prof. Aureș Șorobetea, familia prim-pretor Vasile Moasil.

Cernăuți: familia dr. Zopa, Cuparenco Nicolae.

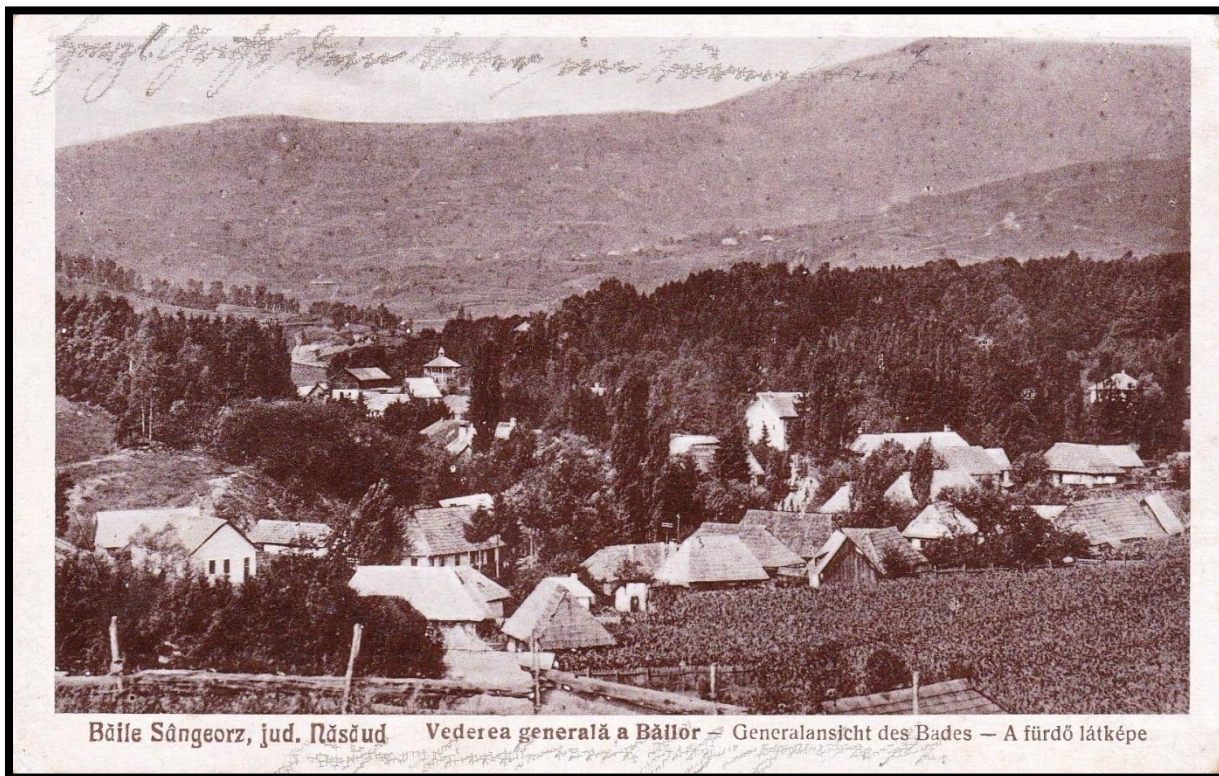
Budapesta: dr. Balint Karacsionyi – procuror, Zank Gergelyne.

Debrețin: familia dr. Kovacs G. – prim medic veterinar județean.

Bratislava: Matilda Preissova.

Chicago: Blat Ida.

New-York: Avram Manis¹.

Băile Sângeorz, jud. Năsăud Vederea generală a Băilor = Generalansicht des Bades – A fürdő látképe

SANGEORZ-BĂI - vedere generală

Se vede izvorul de apă minerală cu pavilionul de muzică

Carte poștală editată de Frații Brecher din Sângeorz-Băi

Circulată în 10.07.1931

(Colecția de fotografii Cornel Rusan)

¹ *Universul*, București, Anul XLIX, 1931, nr. 183 (Duminică 12 iulie), p. 10.

RESTITUIRI

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică -

Maxim POP¹

La 15 mai ajunse la castelul de la Muette unde-i dăruie regele un ornament pompos de diamante. La prânz participă cu concesiunea regelui și concubina sa, Dubary. Prințesa observă tactul convenit. După prânz, fiind întrebată cum i se pare Dubary, răspunse: „plăcută”.

Miercuri, la 16 mai, călători Maria Antoinette în négligé la Versailles unde avea să-și facă toaleta. Regele și principele merseră înainte ca să o primească. Ajungând aici, regele merse la dânsa, și după o convorbire mai îndelungată, îi prezentă mai multe persoane, între care pe prințesa Elisabeta. La o oră merse prințesa Maria în chiliile regelui, de unde porni conductul către capelă. Înainte merseră magiștri de ceremonii, după aceea regele și după el principele de coroană cu Maria Antoinette. La altar, arhiepiscopul de Reims binecuvântă mai întâi 13 galbeni și un inel, pe care le dete principelui. Acesta puse inelul în al patrulea deget al mâinii stângi. După aceasta se întâmplă cununia.

Încă niciodată nu a adunat o nuntă în Versailles atâta mulțime de om. Parisul rămase mai deșert. Pentru un car se plăteau câte 3, iar pentru un cal câte 2 louisori pe zi. După reîntoarcere de la capelă primi în chilia sa pe oficialii curții sale, care depuseră jurământul. După aceea îi dete dl. de Au-

¹ Maxim Pop s-a născut la 10 august 1838 în comuna Sângeorgiul-românesc, din părinți economi, însă oameni de frunte și cu stare. La sfatul vicarului de atunci, Anhidim Pop, care descoperise în tânărul copil un talent mare, părinții săi l-au dat șa școala trivială grânicerească din Sângeorgiu, unde absolvi toate clasele cu testimoniu pur eminent.

De aici fu trimis șa școala normală din Năsăud unde dovedi aceeași diligență și o absolvi cu același rezultat îmbucurător.

De aici a mers „per pedes apostolorum”¹ la Blaj unde absolvi gimnaziul clasă de clasă cu rezultat asemenea eminent, iar la examenul de maturitate obținu clasificarea „eximio modo”¹.

Absolvind gimnaziul, la dorința expresă a unchiului său Macedon Pop, prepozit capitular, intra ca alumn în Seminarul greco-catolic din Gherla de unde, după un an de studiu, fu trimis în Seminarul central „Santa Barbara” din Viena unde absolvi studiile teologice în anul 1865 „per eminentiam”¹, obținând din diligența privată și absolutoriul de la cursul catehético-pedagogic la Școala normală cesaro regească.

Tot atunci absolvi la universitatea centrală de acolo și cursul profesoral din secțiunea istorică. Îndată după absolvirea cursului, fu denumit ca profesor la Gimnaziul greco-catolic din Năsăud, iar la 1871 fu denumit, totodată, și catehet și exortator¹ greco-catolic la același gimnaziu și întărit de profesor ordinar. Schimbându-se însă împrejurările, deși avea toate testimoniile și absolutoriile „pur eminent”, se năzui a-și câștiga censura de la vreo universitate din patrie. Se puse deci pe studiu și deși nu posedă limba maghiară, se pregăti cu sârguință exemplară și însinuându-se la examen la universitatea centrală din Budapesta, obținu la anul 1874, cu succes bun, censura de profesor.

Încă în decursul aceluia an fu întărit de profesor definitiv pentru catedra de istorie și geografie. Nu peste mult timp episcopul de Gherla, Ioan Szabo, îl denumi de vice-protopop onorar și asesor consistorial.

În 17 mai 1892, copleșit de un morb greu, căzu la pat și în 23 iulie a aceluiași an, muri, în etate de abia 54 ani, lăsând în urmă-i o văduvă și patru copii (*Memorialul „Reuniunii învățătoarești greco-catolice Mariana din Năsăud”, Perioada I, 1876-1901, Năsăud, 1901, pp. 55-57*).

Maxim POP

mont cheia de la un dulap, trimis de regele, care era plin de bijuterii (scumpeturi), iar doamna de Noailles îi prezentă pe ambasadorii și miniștrii curților străine.

Seara binecuvântă arhiepiscopul de Reims patul, regele dete cămașa principelui de coroană, ducesa de Chartres prințesei.

În ziua următoare s-au început sărbătorile, baluri, mascarade, iluminațiuni, teatre, etc. Între popor s-au împărțit bani, pâine, carne și vin. În mijlocul acestora s-a întâmplat o catastrofă, care a alterat foarte tare pe Maria Antoinette și a fost ca un presemn de ceea ce avea să se întâmple.

În 30 mai s-a făcut un foc artificios în piața Ludovic XV din Paris. Din întâmplare s-au aprins niște galerii pe care se aflară privitorii. În lipsa de ordine s-a făcut de spaimă o strâmtoare atât de mare între mulțime, încât un număr însemnat de oameni au fost zdrobiți. 132 de morți zăceau pe pardoseală și aceștia au fost înmormântați în cimitirul Magdalenei.

În 2 iunie scrisese mamei sale Maria Terezia: „Eu nu mai pot dormi. Tot am înaintea ochilor mulțimea de jertfe la care am fost noi ocaziunea. Regele și întreagă familia regească își duplică bunătatea față de mine, însă sunt nemângâiată. Am groază de ziua în care avem să ținem cu principele de coroană intrarea sărbătorească în Paris”.

Cine și-a adus atunci aminte, că mai târziu, în aceeași piață, are să cadă capul regelui și al reginei și că în același cimitir au să se arunce osemintele lor?

II

Maria Antoinette a fost o ființă foarte vioaie. Pe încetul se deda cu eticheta de la curtea din Versailles și uită Viena și Germania. Mai ales a fost aceasta, după ce cumnații săi, contele de Provence și contele de Artois, se căsătoriră luând de soții două fiice de-ale regelui din Sardinia. În aceste află Maria Antoinette două amice care consimțiră cu umorul ei. Ele trăiră ca trei surori, mâncau laolaltă, când nu era prânz la curte glumeau, râdeau, se preumblau, se jucau înconjurând, încât de putea, legile curții. După ce se săturau de alte jocuri, se duceau și jucau pe scenă. Spre scopul acesta, prinții și soțiile lor și-au fost întocmit un cabinet departe de locuința regelui. Aici se jucau piese teatrale și publicul era principele de coroană.

Deodată cu petrecerile se începură însă și intrigile contra ei. Regele o prețuia mult, în jurul ei dânsul se afla bine, de multe ori o conducea însușii la preumblarea prin grădini. Pe toți îi întreba, cum li se pare prințesa de coroană? Prințesa se afla fericită de tratarea cea bună a regelui cu dânsa. Nu așa se simțea madama Dubary, care se temea că-și va pierde influența asupra regelui. Astfel se începură intrigile contra „capului roșu”, cum numea Dubary pe Maria Antoinette.

Fața, junețea, datinile, vorbele, nevinovăția și virtuțile ei au fost obiectul criticii. Maria Antoinette scrisese în 9 iulie mamei sale: „Regele îmi face mii de plăceri și eu îl iubesc tare, însă slăbiciunea ce o are față cu Dubary e de compătimit. Dânsa e creatura cea mai simplă și mai cutezătoare care se poate cugeta. Ea a jucat în toată seara cu noi în Marly, de două ori a venit alături de mine, însă nu a vorbit și eu nu m-am chiar ostenit a începe o petrecere cu ea, însă totuși, când nu a fost altmintrelea cu puțință, am vorbit cu ea”. Pe regele l-a făcut de a crezut că Maria Antoinette s-a plâns la Maria Terezia pentru că a fost concubina regească în „la Mue”. Regele a început a fi indiferent cu Maria Antoinette și după ce a pronunțat cuvintele: „Eu știu că prințesa nu mă iubește”, a fost madama Dubary fără frică.

Nu numai Dubary a fost contrară Mariei Antoinette, ci și fiicele lui Ludovic XIV, mătușile regelui. Dânsese erau fete bătrâne în care mai domina un rest de educație mănăstirească, erau serioase, puneau mare pond pe etichetă, aveau plăcerile lor proprii, puneau preț pe mâncare și băutură și pe bucătarul care știa pregăti carne și pește.

Dintre dânsese, una, madama Luisa, se făcu prioră în mănăstirea Carmelitelor în St. Denis. De aici încolo Adelaida predomnea pe surorile sale, și după ce Luisa deveni prioră, influența Adelaidei

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică -

deveni mai puternică.

Se poate cugeta care a fost poziția Mariei Antoinette față cu atari dame. Se poate pricepe, ce putea face o prințesă tânără, vioaie, nevinovată față cu o fată bătrână, de natură posomorâtă, pe lângă aceea versată în științe? Se poate presupune, ce legătură amicală a putut să fie între prințesa de coroană și mătușa ei. Cui să se întrevadă tânăra prințesă?

Unica inimă deschisă o afla la cumnatul său, contele de Artois, care era ceva mai tânăr ca Maria, însă vioi ca și dânsa, iubitor de petreceri și fără cugete rezervate. Celălalt cumnat, contele de Provence, mai bătrân decât contele de Artois, la început a fost afabil față cu Maria Antoinette. Altcum a stat lucrul după ce s-a căsătorit. Soția lui, fiica ducelui de Savoia, o a două lună cu ochi negri și sprâncene arcate, era o damă sumeață și jalusă, pentru că i-a luat speranța de a fi oarecând regina Franței. În salonul lui era un cerc pedant, doctrinar, cu o adunare de oameni învățați, scriitori și politici. Și aceasta a contribuit la înstrăinarea prințului de curtea Mariei Antoinette.

Între astfel de împrejurări, unde putea să afle refugiu o ființă vioaie, dar nevinovată, neinițiată în manierele curții din Versailles, care fine nu se pot numi, nu însă morale? Răspunsul ar fi ușor. O soție trebuie să afle cea dintâi și adevărată mângâiere la soțul său. dar a aflat-o? Nu! Principelui de coroană nu i se putea denega însușirile bune naturale. Dar educația? Aici e punctul principal. Și dacă are aceasta valoare pentru oricare familie, cu atât mai tare pentru o familie domnitoare, care are să fie fericitoarea unei țări, a unui regat.

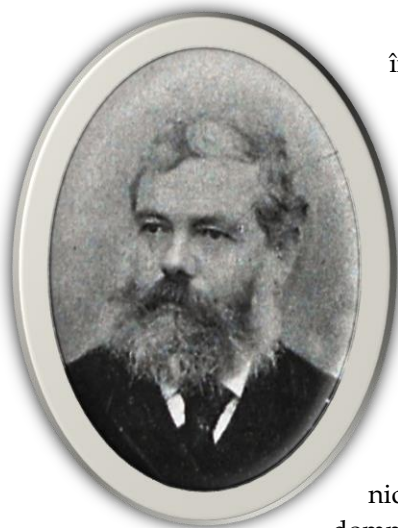
Crescătorul lui Ludovic, al viitorului rege al Franței, a fost ducele de Vauguyon, un om cu multe titluri, dar nu demult ieșit din găoacea nobilitară, pe lângă aceea îmbătat cu apă rece prin căsătorie.

Dacă exercițiile ascetice, un caracter închis și posomorât ar fi adecvat caracterul celui mai vioi popor din Europa, poporul francez, atunci s-ar putea întrucâtva presupune că și ducele de Vauguyon ar fi fost chemat de crescător pentru viitorul rege al poporului francez, pe care crescătorul l-a ales spre această neînțeleaptă pietate a părinților lui Ludovic XVI. Însă, ce se putea aștepta în cele ale instrucțiunii unui principe de la un bărbat care, ocupația sa principală, o vedea în compunerea cărții de mâncări împreună cu intendantul său? Fost-a în stare și putu-s-a aștepta o instrucțiune adevărată pentru un rege care trebuia să fie condus la studiul acelor trebuințe noi care puteau pune pe un nivel ideile sale cu pretențiile unui stat ca Franța, ale cărui pretenții se schimbă din 50 în 50 de ani? Însuși pietatea lui a fost așa de lipsită de caracterul ei cel adevărat și dăunătoare pentru un monarh, o pietate care pe rege l-a absolvit de datoriile sale regești și de drepturile sale de soț de căsătorie. O pietate aceasta, care cele mai necugetate copilării, cele mai mici manifestații ale unui caracter care avea să fie format, le privea ca pericole și le înădușea. Chiar așa a înădușit stimulul de bărbăție.

Din această școală a ieșit Ludovic XVI și a trecut de-a dreptul în statutul căsătoriei. Unde putea să afle aici tânăra prințesă recompensă pentru ofensele ce le întâmpina în toate părțile? Ce putea ea aștepta de la un bărbat care, aproape, avea antipatie contra sexului frumos?

Dar nici acum n-a fost liberă tânăra pereche. Ca o umbră urâcioasă s-a pus dl. de Vauguyon între ambii soți și s-a încercat a împiedica orice convenire confidențială a lor. Denegarea unui post pentru socrul său, făcută de ministrul Choiseul, a fost pentru el motiv de a agita în contra prințesei și de a nu lăsa să vină la nici o înțelegere cu bărbatul său. Ba a participat la toate intrigile și la conjurații mizerabile, corupând pe măiestrul de clădire ca să clădească castelul de Fontainebleau astfel încât despărțământul principelui să fie depărat de al prințesei. S-a dejosit până la spionare, denunțând regelui ce cărți citește principele de coroană. Lucrul merse așa de departe încât, în fine, prințesa de coroană zise fostului crescător al bărbatului său: „Domnule duce! Principele de coroană e în etate, încât nu mai are lipsă de instructori și mie nu-mi trebuiește spioni. Te rog a nu mai veni înaintea mea”.

Față cu un bărbat crescut de atare om, față cu un bărbat închis, sta soția sa, o ființă vioaie, care cu brațe deschise salută viața, care vrea să iubească și să fie iubită.

Maxim POP

Ea nu poate observa eticheta, purtarea ei era liberă, râdea întotdeauna, ceea ce era o neplăcere pentru vechiul palat. Fără a se interesa de suita sa, de damele de curte, alerga prin grădini, cânta cu ton sonor. În teatru râdea tare în contra etichetei, care de la curteni aștepta numai un surâs. Cu un cuvânt, purtarea ei umplea orașul Versailles de viață.

O însușire însă a avut, ale cărei urmări le-a simțit mai târziu. Cu această însușire a înzestrat-o crescătorul său, abatele Vermond. Acesta, ce e drept, a făcut din o prințesă austriacă o franceză. Nu numai limba cu toată finețea ei, ci toate moravurile franceze până la minuțiozitate a învățat-o, chiar și râsul a fost un rezultat al educației, însă cu acesta și o datină puțin recomandabilă.

Nu este a se imputa prințesei nevinovate, ci învățătorului, nici aceluia singur, ci spiritului care a existat în acel timp. Morbul care domnea în societatea din Franța în secolul XVIII, infectase, - luând afară unele caractere mari și caste, - și biserica. Batjocura a tot ce este mare și de respectat, disprețuirea religiei, satirizarea bisericii și a statului, e compătimirea instituțiilor vechi se țineau de modă. Clerul și, cu deosebire cel tânăr, nu era liber de acest morb modern. Clericii tineri petreceau în saloane, conduceau discursurile și erau predicatorii satirei și ai ironiei. Toate aceste se țineau de modă și predicatorii se încercau a le lăși între lumea damelor.

Abatele Vermond nu a fost dintre cei din urmă, ci dintre cei mai însemnați modernizatori de această categorie. Dânsul putea să facă mai mult față cu eleva sa, putea să-i omoare fantezia, să-i îmbătrânească și învenineze sufletul, de cumva nu era dânsa fiica unei mame ca Maria Terezia. Spre norocire aceasta nu s-a întâmplat, însă voia de a batjocori care zace ascunsă în fiecare prunc, a dezvoltat-o parte prin exemplu, parte prin laudă. Această însușire, deși nu avea tăișul ascuțit, ca de regulă, totuși i-a fost dăunătoare la o curte unde avea influență ignoranța și i-a făcut o mulțime de inamici. Lângă aceasta se adaugă disprețuirea etichetei, cum s-a amintit mai sus și aceasta se aștepta, ba se pretindea de la prințesă care, vrând-nevrând, trebuia să-și joace rolul său.

Rezultatul însușirii de a satiriza și a pune nume se văzu cât ce scăpa Maria Antoinette din școala din Vermond și veni sub verga disciplinară a damei de curte, madame de Noailles, a unei dame care punea pond pe eticheta franceză în modul cel mai scrupulos. Madame Etikette, o boteza prințesa la prima vedere, iar mai târziu, fiind regină, își răzbuna asupra ei prin o glumă. Dânsa, adică, se sui odată călare pe un asin și se lăsa jos de pe el, ca și cum ar fi căzut. Către cei din suită, însă, zise: „Chemați curând pe madame Noailles, ea ne va împărtași ce poruncește o etichetă, când o regină a Franței nu se știe ține pe asin”.

Madame Etikette afla o tovarășă în altă damă de la curte, madame Marsau. În ochii acestor magistre de etichetă pedantă nu era nimic bine ce făcea Maria Antoinette. Nici vorba, nici mersul, nici râsul nu erau după regulă. Viitoarea regină avea să audă în toate zilele predicile de etichetă ale acestor dame secante¹.

(va urma)

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 208, p. 831-832.

DIN GRANIȚĂ

TERITORIUL COMUNEI COȘNA CARE A APARTINUT DE TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1848-1914

Dănuț POENARU¹

După înființarea și ridicarea celor două instituții importante (Școala și Biserica), în anul 1891 a fost construit primul local propriu pentru *biroul primăriei* din Coșna. Până la acel moment funcționa în locuința primarilor aleși. În anul 1902 este construit, din cărămidă, un nou local² în care, de-a lungul timpului, au funcționat: Primăria Coșna, Postul de Miliție/Poliție, Întovărășirea *Valea Coșnei*, Dispensarul medical, Grădinița de copii, Cabinet veterinar, etc. În perioada iulie 2009 mai 2010, pe structura vechiului local, s-a ridicat sediul actual, în care funcționează: primăria, Postul de Poliție, Cabinetul medical și Cabinetul veterinar.

Referitor la colonizarea teritoriului comunei Coșna, care a aparținut de Transilvania, din datele recensământului efectuat în această provincie la 1850, reiese că în comună se aflau în total 193 de locuitori, din care doar 7 erau de altă etnie (sași)³. Spre deosebire de germani, care erau încurajați să colonizeze atât teritoriul Transilvaniei, cât și al Bucovinei, pătrunderea evreilor și armenilor în aceste teritorii, o lungă perioadă de timp a fost interzisă prin legi publice și sub sancțiunea unor pedepse severe. Spre exemplu, în perioada regimentului grăniceresc evreii și armenii nu puteau lua în arendă cârciumăritul, mai mult decât atât, aceștia nu aveau voie să stea mai mult de 48 de ore într-o comună din Districtul grăniceresc⁴. Absența evreilor și armenilor pe teritoriul comunei Coșna la Recensământul din 1850 se explică prin aceste restricții impuse de autoritățile militare. Interdicția dispăre după revoluția de la 1848-1849, astfel că la Recensământul din 1857, în comuna Coșna sunt înregistrați 2 evrei⁵.

După 1782, o parte din coloniștii germani, iar după 1860, și o parte din coloniștii evrei veniți din satele și comunele din sudul Bucovinei, printre care și Dorna Candreni, s-au așezat și pe teritoriul comunei Coșna care aparținea de Transilvania. Tot aici s-au așezat și coloniști maghiari veniți din Ardeal, astfel că spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului

¹ Acest articol face parte din lucrarea intitulată *Coșna – File de istorie*, Iași, Editura PIM, 2020, p. 268-280. Mulțumim autorului pentru bunăvoința arătată în publicarea acestui fragment. Titlul articolului aparține redacției cu acordul autorului.

² Ion Lăzurcă, *Din monografia și istoricul localității Coșna*, Partea I (890-1944), Text dactilografiat, legat, Ediția autorului, Dorna Candrenilor, 1962, p. 71-72.

³ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Mezei Elemér, *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1850, Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 486-489.

⁴ Florian Porcius, *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului* (editor Liviu Păiuș), Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2005, p. 169.

⁵ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Mezei Elemér, *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1857, Transilvania*, Ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Staff – Universitatea „Babeș-Bolyai”, 1997, p. 500-501.

Dănuț POENARU

XX, numărul coloniștilor ca crește simțitor. În 1869 numărul lor ajunge la 43, din care 20 erau evrei și 10 armeni ortodocși¹, iar la Recensământul din 1910, nefiind specificată etnia, numărul coloniștilor îl aflăm din evidența limbii materne și a religiei. La limba maternă avem înregistrați 40 de locuitori vorbitori de limbă maghiară, 50 de limbă germană și 4 la limba ruteană. Din totalul acestora, 22 erau evrei întrucât acesta era numărul celor de religie mozaică².

Majoritatea coloniștilor s-au așezat aici pentru a valorifica potențialul în ceea ce privește exploatarea pădurilor deținute de comună. Unul din cei mai importanți și cunoscuți coloniști din Coșna a fost armeanul Andronic Teodorovici, care s-a ocupat de afaceri cu lemn în zonă și care, conform statisticilor, s-a așezat aici după 1850. În anul 1876 acesta este ales membru, ca *virilist*³, în Comitetul reprezentativ al Districtului Năsăud, cercul Rodnei⁴, din care făcea parte și comuna Coșna. El este cel care pune bazele primei școli din comună, contribuind atât financiar, cât și punând la dispoziție un spațiu pentru funcționarea ei. După deschiderea școlii se implică direct pentru buna funcționare a acesteia, încercând pe cât posibil îmbunătățirea dotării cu materiale didactice necesare și găsirea unor soluții pentru îndreptarea frecventării de către tinerii coșneni. Punând la temelie învățământului coșnean bani, timp și trudă, Andronic Teodorovici este un exemplu de urmat pentru întreprinzătorii actuali, dar și pentru mulți dintre noi, de a ne implica în diferite acțiuni și activități de voluntariat pentru binele întregii comunități.

Alte nume de coloniști aflăm din documentele anilor '60 - '70 ai secolului al XIX-lea, în care figurează cu domiciliul în comuna Coșna următorii: Michael, Mendel, Mirzie și Berl Druckman, Mendel Schuger, Teodor Marinschi, Andrei S(Z)ambroschi, Mihail Litvinkievicz, Adolf Knopp, Ioan S(Z)ambroschi. Două familii de evrei (Rubinger și Schnapp), care s-au ocupat cu crâșmăritul în Coșna, ne sunt precizate de autorul Ion Lăzurcă⁵.

Pe la 1870, în teritoriul Districtului Năsăud, dinn care făcea parte și teritoriul comunei Coșna, are loc o criză datorată secetei și foametei din perioada 1865-1866, când țăranii au trebuit să se împrumute de la cămătari, după ce și-au vândut vitele pe nimic. Dobânzile percepute au fost atât de mari încât cămătării au contribuit la ruina multor gospodării țărănești. Datorită speculei, cămătăriei și a dobânzilor ridicate practicate de străini, populația a început să sărăcească și de aceea s-a pus problema înființării unei instituții financiare. La inițiativa unor profesori și învățători din Năsăud, în anul 1873 s-a înființat Banca „Aurora”, prima din nord-estul Ardealului, ca bancă românească de împrumut și păstrare⁶. Principala

¹ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Mezei Elemér, *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1869, Transilvania, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 324-325.*

² Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Mezei Elemér, *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1910, Transilvania, Cluj-Napoca, Editura Staff, 1999, p. 592-593.*

³ Virilist – din cei care plăteau dare mai multă; majoritatea acestor viriliști proveneau din rândul antreprenorilor din domeniul minier sau silvic, a comercianților, a meseriașilor și doar câțiva din rândul agricultorilor.

⁴ Simion Lușan, Adrian Onofreiu, *Districtul Năsăud 1861-1876. Contribuții documentare*, Năsăud, Editura Fundației „George Coșbuc”, 2003, p. 584.

⁵ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Sedria Generală a Districtului Autonom Românesc al Năsăudului (1861-1876)* și Ion Lăzurcă, *op. cit.*, p. 71.

⁶ Simion Lușan, *Năsăudul în perioada 1876-1918*, în „Monografia orașului Năsăud (1245-2008), Vol. I, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2009, p. 276.

Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914

preocupare a acestei instituții a fost ajutorarea țăranimii cu împrumuturi prin practicarea unor dobânzi rezonabile. Cu toate acestea, o parte din cei care obțineau un astfel de împrumut nu reușeau să restituie la timp ratele sau, pur și simplu, întrerupeau achitarea lor. Pentru a putea recupera împrumutul, Banca apela la instanța de judecată.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, locuitorii din Coșna apelează și ei la Banca „Aurora” pentru împrumuturi. În documente am identificat dosarele la trei coșneni, care în anul 1900 erau dați în judecată de Bancă pentru recuperarea împrumutului: Timoce Todașcă „a lui Ilie a lui Vasile”, Ion Juncă cu soția sa Dochia și Iovu Todașcă „a lui Axinte” cu soția sa Garofina. Împrumuturile au fost făcute în perioada 1896-1898¹.

Consumul excesiv de alcool înregistrat la sfârșitul secolului al XIX-lea în Bucovina, îl regăsim și la locuitorii din teritoriul comunei Coșna care aparținea de Transilvania. În vederea rezolvării acestei probleme dificile și complexe se implică, pentru început, preotul din Coșna care, în 1895, reușește să convingă o parte din acei locuitori să jure în biserică că nu vor mai bea. Spre deosebire de locuitorii din Dorna Candrenilor, Poiana Stampei și Vatra Dornei, care după ce au jurat băutura, în amintirea acelei zile au ridicat cruci de piatră, cei din Coșna au dăruit bisericii o Evanghelie, pe ferecătura căreia au înscris cuvinte de pomenire. Cu toate acestea, după zece ani (în 1905), mulți din cei care au jurat, nerezistând tentației, au revenit la patima beției. De această dată, cel care s-a implicat în rezolvarea problemei a fost învățătorul școlii din Coșna, Grigore Brici, care întocmește un îndemn pentru „abandonarea viciilor și găsirea căii lui Dumnezeu”. Îndemnul era alcătuit pe 25 de pagini, sub formă de scurte capitole, în care erau descrise efectele produse de acest viciu și din care autorul, în fiecare duminică, la încheierea slujbei religioase, ținea câte o „alocuțiune”.

În prima parte a îndemnului, Grigore Brici amintește de perioada 1894-1895, când „omul lui Dumnezeu” (Ștefan Sain) cutreiera satele din această zonă (bazinul Dornelor), amintind, totodată, de ridicarea crucilor de piatră:

Cinstiți săteni

Sunt cam de vre-o dece ani de când a umblat prin părțile acestea un om numit al lui D-deu (face referire la Ștefan Sain, n. a.) îndemnând prin cuvântări ținute în biserici se părăsească beutul vinarsului. Omenii noștri însuflețiți peste sémă de acele îndemnuri au făcut prinsore că nu vor mai be vinars.

Prin Bucovina învecinată sau ridicat stâlpi de pétră lângă biserici, în amintirea părăsirii beutului de vinars. La noi sa cumpérat o Sftă Evangelie și s-au însémnat pe tablele ei cuvinte de pomenire.

Trebușora era să fie bună, dacă omenii se ținéu de ea, dar pe rând și cu încetul mulți, tare mulți, au trecut ér pe partea sticlei șișșarului. Precum sevede pe tablele Evangheliei și pe stâlpii de pétră stă scrisoarea, dar la ómeni nu stă prinsórea. Pentru aceia m-am hotărât, ca în Duminica de astadi și în cele următore sé vé vorbesc și eu ceva despre părăsirea beuturilor (nu a vinarsului singur); că și eu sunt om alui D-deu și tot omul carele doreșce să fie om alui D-deu póte că dela voea nóstră atárnă sé fím ai lui D-deu séu ai dracului (...)².

¹ SJANB-N, Fond *Judecătoria cercuală Rodna*, Dosar (D) 41/1900, D 42/1900 și D 43/1900.

² Idem, Fond *Anton Coșbuc*, D. 392/1905, f. 2.

Dănuț POENARU

Cu privire la îndeplinirea stagiului militar, trebuie spus că după desființarea Regimentului II de graniță de la Năsăud din 1851 și comuna Coșna a fost obligată să dea un număr de tineri, cu vârsta cuprinsă între 18 și 22 de ani – prin tragere la sorți, cunoscută în Transilvania și sub numele de *darea sângelui*. La începutul acelei perioade, durata unui serviciu militar activ era de 8 ani și 2 ani serviciu în rezervă, ceea ce însemna în concepția de atunci, dar și în cea de azi *floarea tinereții* oamenilor. Sistemul se va schimba radical prin legea maghiară din 1868, care reduce durata cătăniei la 3 ani, însă de această dată ea este obligatorie pentru toți cei apți fără nici o tragere la sorți¹. Interesant este că la Recensământul din 1857, la comuna noastră nu s-a înregistrat nici un militar în termen. Următorul Recensământ, care include acest indicator, este cel din anul 1900, în care la comuna Coșna sunt înregistrați 5 militari.

Ne putem ușor închipui trauma sufletească pe care o sufereau acești tineri, smulși dintr-o dată din lumea în care au trăit, niciodată părăsită până atunci, și duși într-un alt colț al imperiului, la o distanță care pentru ei însemna *capătul pământului* și supuși acolo unui regim de cazarmă dintre cele mai dure. Sub raport social armata, cu toată trauma pe care o producea transpunerea într-un mediu cu totul străin și îndepărtat, a avut și efecte benefice. Ea a adus schimbări de mentalitate și comportament, deprinderi de igienă și sănătate, de disciplină și foarte adesea o alfabetizare și educație. Aceste lucruri au fost apreciate de înșiși oamenii comunelor, tinerii inapți de militărie fiind priviți de sus și având o valoare mai mică pe piața matrimonială a comunității. După 1882, an în care se instituie practica constituirii regimentelor din recruți zonei limitrofe garnizoanelor, șocul încorporării a fost mai mic².

Nu trebuie omis faptul că în anul 1910 comuna Coșna achiziționează un teren la Măgura Calului, cu suprafața de 17, 264 ha., format din islaz și pădure, cu prețul de 4.000 florini valută austriacă. La momentul achiziționării, primarul comunei era Toader Todașcă a Ion³.

Din această prezentare a perioadei 1849-1914 reiese faptul că, în ambele comunități din teritoriul actual al comunei Coșna, au avut loc numeroase realizări, cele mai importante fiind, bineînțeles, obținerea dreptului de proprietate, înființarea școlilor și bisericilor. După anul 1876 (după desființarea Districtului Năsăud), locuitorii din teritoriul comunei Coșna, care a aparținut de Transilvania, au fost supuși unui proces de maghiarizare care, spre sfârșitul perioadei, s-a accentuat din ce în ce mai mult. Acest proces nu s-a înregistrat numai la nivelul învățământului, ci și la nivelul administrației comunale. În acest sens ne stau mărturie documentele din arhivă, majoritatea provenite de la administrația comunală (Primărie) care, în perioada 1876-1900, cele mai multe erau întocmite bilingv (în română și maghiară), însă după această perioadă au fost întocmite doar în limba maghiară. Începând cu anul 1895 și până în 1918, la primăria Coșna sunt numiți și funcționari maghiari. Spre exemplu, în perioada 1895-1908, postul de notar comunal (secretar) l-a ocupat Laszlo Szabo (mare jucător de cărți), iar din 1908 și până în 1918 acest post l-a ocupat Geza Alviozi⁴.

Tot după desființarea Districtului autonom românesc al Năsăudului din 1876, multe

¹ Simion Retegan, *Drumul greu al modernizării. Un veac din istoria unui sat transilvănean: Cuzdrioara, 1820-1920*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, p. 106 și p. 111.

² *Ibidem*, p. 40-41 și 111.

³ Ion Lăzurescu, *op. cit.*, p. 18 și p. 38.

⁴ *Ibidem*, p. 237.

Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914

nume de localități din acest teritoriu au primit denumiri maghiare impuse de administrația ungară. În cazul comunei Coșna se schimbă doar scrierea utilizând litera *K* în loc de litera *C* și litera *s* în loc de *ș*: *Kosna*.

După câștigarea autonomiei Bucovinei din 1861, locuitorii din teritoriul comunei Coșna care au aparținut de această regiune istorică, în cadrul comunelor Dorna Candreni și Poiana Stampei, s-au bucurat și au profitat de autonomia acestui Ducat controlat direct de Austria. În Bucovina, ca de altfel în toate teritoriile controlate de austrieci, în anul 1907 s-a introdus sufragiul universal, direct și secret, dreptul de vot fiind exercitat de către toți bărbații, care împliniseră vârsta de 24 ani¹.

ANEXA 1

Instrumentul de Donațiune

Comunitatea Coșna până în anul 1769 sa ținutu de Bucovina și cu aceasta de principatul Moldovei, iară în anulu 1769 cu ocasiunea regulărei graniței Transilvaniei comunitatea Coșna cu totu teritoriulu ei a trecut la Transilvanie unde, în privinția administraciunei politice sa încorporat districtului militariu a Rodnei, care a formatu alu 2-lea regimentu romanu transilvanu de granitie, și așia din partea comandei militare a acestui districtu și regimentu ca deregatorie administrativă comunitatea Coșna totu deauna tractata de comunitate liberă și locuitori ei deasemăni liberi, până la disolvarea institutului de granitie în Transilvania în anulu 1851, iara dela anulu acesta încoce a devenitu dubie și sub întrebare natura condiციunei atātu a comunităței ca atare și a locuitorilor ei, câtu și a întregu teritoriului tinătoriu de această comunitate.

În anulu 1857 sa esarendatu pădurile aflătore pe teritoriulu Coșnei pe mai multi ani în favora fondului asia numitu a Monturului a fostului a 2-lea regimentu romanu de granitie, care fondu încă în anulu 1851 ocașiunea încetarei institutului de granitie să recunoscusa de proprietate netiermuriță a acelu 44 comuniutati, din care a constatu acestu regimentu și percarei fondu acestea comunitati totu atunci lu dedicase pentru scopuri de educațiune, adeca pentru a se forma din veniturile lui stipendie la Fiii și urmasii locuitoriloru fosti granitieri din aceste comunități.

Locuitorii celor 44 comunități foste grănitare mai susu însemnate în anulu 1861 și 1862 prein unu instrumentu publicu protocolariu de nou și înca mai precisu și cu mai mare putere de lege obligatore au dedicatu numitulu fondu de monturu pentru scopulu susu însemnatu, numindulu de aci în colo „fondu de stipendie” și totu în acela instrumentu a dedicatu menitu pentru scopuri scolastice și de învățiemantu trei din patru parti din venitele tuturoru regaleloru și deosebitu a dreptului de crâsmăritu dein fie care comunutate, dein care venituri formuandusa unu fondu deosebitu numitu scolasticu centrale apoiu se infintiedse si sustina mai multe scoli mici si mari din Nasaudu si alte comunitatei dein celea 44, si deosebitu in Nasaudu unde sava înființea unu gimnasiu roamnu se se radicie si unu ...?... pentru fiii loru. Acesti morinimosi fundatori in recunoscutia pentruca dein padurile de preteritoriulu Cosnei dein anului 1857 incoce sa deschisu unu venitu insemnatu pentru fondulu monturului acumu de stipendie, in recunostintie adevaru crestina pentru acestea venituri calculate si pe viitoru nu au uitatu si de comunitatea Cosna nu putea face pretensiuni

¹ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică R. A., 1993, p. 65.

Dănuț POENARU

la susu numitele fonduri, si prin urmare nici la institule de invatiemantu si educatiune sustinande dein acelia fonduri; la rugare reprezentantiloru comunitatei din Cosna, au facutu partasie si pe comuniutatea Cosna respectiv pe locuitori ei la tote drepturile si bunatatile susu numitelor fonduri de stipendie si scolastecu centrale precumu si la insitule de invatiementu si educatiune sustinande dein acelea, pentru cari nici o data nu pote lipsi recunostiutea multienitare (recunoștință mulțumitoare, n. a.) din partea locuitoriloru Cosnei catra acesti fundatori catra fondurile si institutelor.

Cu decisiunea Comisiunei regulatore de posesiune pentru teritoriulu fostului a 2-lea regimentu romanu de granitie transilvan d. d. Bistritie 25 Marthie 1863 nr. 307 tote padurile de pe teritoriul comunitatea Cosna furia declarate de proprietate erarială si conditiunea locuitoriloru dein Cosna de delieri (jeleri, n. a.), in contra carei decisiuni atātu representatia comunitatei câtu si fondului de monturu verte de stipoendie care se afla in folosintia paduriloru, nu a intyardiatu a recurge la locurile mai inalte. De ora ce inse rezultatulu recurselor acestora atatu pentru fondu câtu si comunitatea Coșna nu era securu ca in parte va fi favoritoriu asia parte pentru de a putea delatura tote neplacerile si neajunsele intre numitele fonduri si intre comunitatea Cosna si respective spre aplanarea pretensiunelor de proprietate a fonduriloru a supra acestoru paduri a poi a proceselor provenitore dein acestea diferentie pentru casulu candu resulatulu recurselor aru fi favoritoriu comuniutatei Cosna parte spre ase arata recunoscatoare si aceasta comuna in casulu din urma reprezentantia comunei Cosna in 17 marthie 1865 au pasitu la una conventiune cu reprezentantia fonduriloru mai susu numite de stipendie si scolasticu centrale, conformu carei se un satoritu, ca in casulu candu prein decisiunea mai inalta padurile de pe teritoriulu Cosnei, cari se afla in folosintia fondului de stipendie se aru recunoste de proprietate a comunitatei Cosna, atunci fondulu de stipendie totusiu se ramana de posesore si proprietariu la a treeia parte dein acelea paduri, remanandu padurile neinpartite intre fondu si comunitate, si numai dein venitul curatu doue dein trei parti se curga in casa comunale a Cosnei iara a treia parte a fondulu scolariu respective de stipendie.

Cu decisiunea inaltei Cancelarie Aulice Transilvanie d. d. 4 marthie 1865 Nr. 806, intienata prin cez. reg Comisiune regulatore de posesiuni sub datulu Bistritia 16 Marthie 1865 Nr. 831 inmanuata comunei Cosna in 20 Aprilu 1865 in Nasaudu, locuitori Comunitatei Cosna suntu declarati de a fi fostu si de omeni liberi, si totu teritorulu acestei comunitati deinpreuna cu padurile afaltore pe acesta se recunoiscu de proprietate netiermurita a acestei comunitati si a locuitoriloru ei, iara in urma inaltei ordinatiuni Guberniale d. d. 15 Iuniu 1866 Nr. 19275 cu protocolulu d. d. 4 Octobree 1866 sub intrevenirea oficialatului districtuale dein Nasaudu ca oficiu superioare politico=administrativu prein comisariei sei, dein partea Oficiului cez. reg. Silvanale seau transpusu tote padurile memorate in susu atinsa decisiune mai inalta in netiermurita proprietate si posesiune a comunitatei Cosna, si totu una data conformu invoieii mai susu memorate d. d. 17 Marthie 1865 si in a fondului de stipendiu reprezentanti prein delegati emisi dein partea comisiunei administratiunei de fonduri scolare granitieresci.

Deci subscrisa comunitate Cosna aflandu ca in secululu acesta destinatu pentru latirea culturai intre popora, dinsa fiindu lipsita de scola si de totu soiulu de institute de invietementu si educatiune precum si de mislocele necesarie la acestea, este ce mai inapoiatu in cultura intelectuale; aflandu mai incolo de celea 44 comunitati foste granitiare, care acumu formadie Districtulu Nasaudului in instrumentele loru foundationale dein motivulu unorei fratiesti și a deaproapelui au cugetatu si la comunitatea Cosna si au facutuo partasie la tote fondurile loru institutionali, pre in care iau datu ocaziune de ase cultiva si inainta in stintie si tenerimea ei, aflandu in urma ca eschisinduse

Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914

fondulu numitu de la padurile de pe teritoriulu Cosnei, fondulu acesta la care este facuta partasie si comunitatea Cosna, se aru ingusta forte tare in isvorele si venitele sale; si venitele sale; si convinginduse subscrisa comunitate Cosna mai pre urma si despre nautenia acelu legi Dumnediesti, cumca binefacere debuie respaltita iara cu binefaceri: dupace toti locuitori acestei Comunitati, care sunt de legea si natiunea romane se au consfatuito intre sine intrun cugetu si invoieire libere si nesiliti seu sedusi de indemnulu celu Dumnediescu, dechiara dein nou ca comunitatea Cosna ramane si acumu pe invoieirea incheiata cu reprezentanti Comisiunei administrative de fondurile scolare dein Districtulu Nasaudu in 17 Marthie 1865 si asia pe aciasta basa statorescu irevocaveru si nestramutaveru de a face si prein acestu Instrumentu si totu odata si facu următoarea

Donațiune

I. Tote padurile afaltore pre acestu teritoriu, care dupa conscriptiunea catesrala au una suprafacie de 4179 Jugere austriace, si care paduri cu protocolu dein 4 Octoberu 1866 se au transpusu in proprietatea si posesiunea Comunitatei Cosna, si totu de odata si in composesiunea si conproprietatea fondului de monturu acumu de stipendiu, inse ramane pentru totu dea una nerevocaveru si nestramutaveru de o proprietate comuna...?... a comunitatei Cosna si a fondului de monturu acumu de stipendiu dein Districtulu Nasaudului, la care paduri comunitatea Cosna are doue dein trei parti iara numitulu fondulu de stipendie una dein trei parti adeca a treia parte, inse asea, catu padurea sa nuse inparta intre fondu si comunitate, ci numai venitul curatu după sustragerea tuturor speselor administrative si a contributiunei inparatesti sese inpartiasca intre fondu si comunitatea Cosna asia catu casa comunale dein Cosna se primeasca doua dein trei parti, iara fondulu de stipendie a treia parte.

II. În timpul candu acestea paduri nu aru aduce nici unu venitu, fie care coproprietariu va purta spesele administratiunei si a contributiunei proportionatu după partea sa de proprietate, adeca comunitatea Cosna va acoperi doua dein trei parti iara fondulu de stipendie a treia parte. Dupa ce padurea iara va fi in stare de a aduce venitu apoiu seva procede dein nou in sensul punctului I, si partea fondului de stipendiu dein venitul curatu totu dea una sava administra la acelu fondu prein comisiunea administratore de fondurile scolastice dein Districtulu Nasaudului.

III. Administrarea economica in genere preste acestea paduri, precum denumirea vigilor (pădurarilor, n. a.) si statorirea simbriilor, apoi incheierea de orisi ce feliu de contracte, asemnarea terenului de taiatu lemne, si cu un cuvantu tote afacerile in privintia economica se voru esecuta prein comisiunea administratore a fondurilor scolare dein Districtulu Nasaudului, totu una data inse in contielegere cu reprezentantii comunei Cosna.

IV. Morile de ferestreu precum si tote locurile acuirate dein fondulu monturului acum de stipendie, care se afla pe teritoiulu Cosnei si cari totu cu protocolulu dein 4 Octobrie 1866 se au predatu in proprietatea si posesiunea acestui fondu, pe viitoriu sa voru intrebuintia esclusive numai la negutietoria si folosirea padurilor de mai susu, acaroru venitu sava inpreuna cu venitul dein paduri, si se va inparti ca si acela. In casu candu insa acestea mori se aru intrebuintia si spre alte scopuri seu pentru alte paduri atunci venitul loru seva inparti intre comunitatea Cosna si fondulu menitu tocma ca venitul dein padurea Cosnei.

V. Comunitatea Cosna ca corpu morale precumu si singuratecii locuitori proprietari dein Cosna, si sustinu dreptulu de a folosi lemne dein padurile Cosnei eschisive numai pentru trebuintiele loru private si comunale precum pentru focu, cladiri private si comunale, poduri, garduri, etc. fara de nici una plate seu tacse. Pentru veru ce intreprindere speculativa sau negutietori ca se va urma con-

Dănuț POENARU

formu cuprinsului dein punctulu III a acestui instrumentu.

VI. Locuitorii comunitatei Cosna ramanu indreptatiti de a folosi pasiunnitului prein vitele loru perin totu terenulu acestoru paduri cu observarea normativelor silvanale, cu eschiderea fondului de stipendiu.

VII. Dreptulu proprietariloru particulari la proprietatile loru private dein teritoriulu Cosnei intre care se intielege si poiunile private nu patimeste, prein acestu instrumentu de donatiune nici o scurtare sau schimbare.

VIII. Deci dupa permiterea acestoru puncte, cari pentru noi suntu totu una dat si lege, prein aciaste inca o data mai repetamu serbatoreste, ca comunitatea Cosna ca atare prein reprezentantii ei legali a poi fie care locuitoriu si proprietariu dein Cosna pentru sene si pentru urmasii sei, da donadie, si ofera sub premisele conditiuni fondulu de stipendie a Districtulu Nasaudului dreptulu de proprietate si posesiune la a treilea parte a intregu complexului de paduri aflatore pe teritoriulu comunitate Cosna din preuna terenulu acestoru paduri, dupa tote formele legali si obligatore, pentru totul de una irevocaveru si nestramutaveru. Spre mai buna incredintiare intarimu noi acestu instrumentu donationale prin punerea sigilului comunale si prin subscrierea nostra ca reprezentanti legali a comunitatei Cosna, apoi ca membrii si proprietari a acestei comunitati.

Diatulau in comunitatea Cosna in anulu Domnului una mie opt sute siase dieci si siase, in dioua a siaoptea a lunei lui Optutombrie (1866, 7 octombrie, n. a.):

- Membrii comitetului comunal: Simion Todasica – jude comunale, Iuon Iacob Todasica, Irimie Sigeorzan, Nicolae Spinulu, Iuon George Todasica.

- Locuitori si proprietari dein comunitatea Cosna: Ilie Todasica, Danile Căndria, Constantin Todasca, Teoderu Todasica, Dumitru Todasica, Petre Todasica, Simion Pintelescu, Vasile Todasica, Ciforu Sandu, Grigore Iuga, Vasile Todasica, Marcu Todasica, Teoderu Todasica, Simion Todasica, Maftai Todasca, Ciforu Todasica, Stefan Todasica, Dumitru Mitrofan, Iuonu Todasica, Toma Todasica, Gavril Todasica, Iuon Thenase Todasca, Iftimie Marcu Todasica.

Aciasta donatiune facuta din partea comunitatei Cosna in favoarea fondului de stipendie a districtului Nasaudu, - subscrisii reprezentanti a comisiunei administratore de fondurile scolare din Districtulu Nasaudului o primescu in numele numitului fondu si a comitentiloru loru, si conditiunile defipte in acestu instrumentu fiindu in favoarea fondului respectivu, totu dea una le voru respecta si implini.

Ioanu Florianu – președintele comisiunei adm. de fondurile scolare granitiere.

Florian Porcius – asesor comis. adm. de fonduri scolare granit.

Maximilian Lica – asesor la comis. adm. de fond.

Cumca acestu Documentu de Donatiune, seau facutu dein voia libara, si cumca acesta cetinduse si esplicanduse seau aflatu a fi intrutotulu cuprinsulu lui scrisu doua cererea si declaratiunea Representantilor Comunitatei Cosna, si acelorlalti membrii ca proprietari dein acesta comunitate, precum si ca fiecare siau pusu degetulu la numele seu pe cruce spre semnu de subscriere proprie, asemenea si ca subscrierile Represntantilor Comisiunei administratore de fondurile scolare sunt ale loru proprii, se adeveresce oficiose din partea suscrisiloru.

Dela comisiunea emisa dein partea Oficialatului districtuale a Nasaudului. Cosna, 7 Optombre 1866.

Nicolae Bejan Protonotariu districtului

Atanasiu Usieriu Comisariu politicu¹.

¹ SJANB-N, Fond Administrația Fondurilor Grănicerești Năsăudene, D. 59/1866-1889, f. 1-f. 6.

ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA ROMÂN¹

Broșura pagina 31 nu 1830, ci 1831 în luna mai a ieșit o divizie a regimentului II ca garnizoană la Cluj. Comandant a fost căpitanul Storch. În iunie 1831 a mers altă divizie Maros-Porto² – comandant căpitanul Dietrich. În iulie 1831 a ieșit iarăși o divizie la Mediaș, căpitan Schwab ca comandant. Celelalte companii, rămase acasă, au escortat toată vara transport de captivi poloni, dezarmați prin muscali în 1830 în revoluția polonă. Aceste transporturi se luau în seamă la Tihuța și se petreceau către alba Iulia, Mediaș, Sibiu, etc. Diviziile, cele trei, s-au concentrat în vara 1831 la Cluj – comandant maiorul Luxetich, adjutant Dragollovich. În octombrie 1831 s-a reîntors acel batalion acasă, a ținut însă una-două companii din garnizoană la Bistrița (compusă din tor regimentul), până la finea anului 1832.

Batalionul I compus din tot regimentul, comandant maiorul Hatfaludi, care a ieșit în martie 1846 la Galiția, a fost în garnizoană la Zaluszyk, Melnicza, Czortkow, Horodenka, Husziatin, Kopiczinze, însă nu s-a reîntors peste câteva luni în patria sa, ci numai în octombrie 1847, va să zică a rămas în Galiția un an și șapte luni.

Broșura pagina 54. În septembrie 1848 colonelul-locotenent Urban primise în Năsăud jurământul de fidelitate către tron și împărat de la mai mult ca 290 comune de prin comitate, până pe la Tășnad.

Veneau românii cu zilele întregi, cu merindea lor la Năsăud, puneau jurământul sub steag înaintea vardei (garda, s. n.), de față Urban, auditoriul, adjutantul, primea atestat și apoi se duceau acasă.

Tinerii români de prin comitate înrolați, la rugarea lor prin Urban în Năsăud, ajunseră numărul de 1.100, aceștia erau încortelați³ pe la grăniceri în Năsăud, Salva, Rebrîșoara; grănicerii subofițeri bătrâni (fiind cei din „Stand” ieșiți afară în contra inamicului) le da învățătură în arme, apoi nu trăgeau ceva plăți, fără trăiau cu merindea proprie de acasă.

Acești români tineri înrolați, cu hainele lor proprii, s-au predat prin adjutantul Pantelimon Domide cu conspect în două transporturi în loco Năsăud, regimentului Carol Ferdinand nr. 51 și anume căpitanilor Leitner și Doraszille.

Mulți din acești tineri români s-au luptat contra lui Bem la Sibiu în martie 1849.

*

Până a nu pleca Urban cu trupa grănicerilor în octombrie 1848 de la Năsăud către Reghinul-săsesc, neavând cavalerie la dispoziție, a lăsat de s-a format un despărțământ de călăreți voluntari dintre grănicerii bătrâni ieșiți din serviciul militar activ. Comandant era sergentul Todor Bașota din Zagra. Urban le zicea „Meine Serezaner”⁴, iar poporul îi numea „husarii lui Bașota”. Numărul acestora a fost 36 și fiecare cu hainele, armele și călăria sa proprie.

Broșura pagina 64. Pe timpul belului oriental, regimentul acesta era în Craiova, Cernetu, Râmnic din octombrie 1854 până în august 1855. În august 1855 nu s-au reîntors în patrie, ci fu translocat la București unde a rămas până în aprilie 1856. Atunci a ieșit din România și fiind depoul în

¹ Suntem siguri că toți acei lectori care s-au interesat de istoria și de toate suferințele ostașului român, vor citi cu cea mai mare plăcere această descrițiune întregitoare a faptelor militare și a evenimentelor din 1848/1849; de aceea o și publicăm, rugând pe lectori ca să le ia în nex (arhaism, legătură, înlănțuire, s. n.) cu tot ce se publicase în anii 1874-1875 din istoria regimentului II (Redacția).

² Poșta Mureș.

³ Găzduiți.

⁴ Serezanii mei!

**ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN**

Alba Iulia regimentul cu toate batalioanele a trecut peste Muncaciu la Lemberg în Galiția, de aici au ajuns mai târziu până la Cernăuți, unde se afla în 1858, de acolo în 1859 a mers în Italia.

La serbarea aniversară de 100 ani, la Cenad în 20 august 1863, fură invitați toți ofițerii pensionați și actuali care serviseră cândva în acel regiment. Veteranii grăniceri și ofițeri de la Năsăud au trimis, în timpul când se aflau ofițerii de la regimentul nr. 50 la masă în Cenad, din Năsăud următorul salut:

„Telegramă

De la Năsăud la Cenad, 2 august 1863

Populația fostului regiment 2 de graniță roman, acum Districtul Năsăudului, ca loc al regimentului 50 de infanterie de linie, mulțumind pentru invitație, a votat de departe în sărbătoarea aniversară regimentală pentru Serenismul Maior împăratul Franz Iosef I, toastază cea mai înaltă dinastie, strigând cu obișnuit entuziasm: „Trăiască Împăratul nostru”. Dumnezeu să binecuvânteze steagurile noi ca pe cele vechi și să le lase să zboare mereu învingătoare.

Mare Liturghie aici astăzi”.

Corpul ofițerilor de la regimentul nr. 50 a răspuns veteranilor grăniceri în Năsăud, de la masa de festivitate, tot prin o telegramă, cum urmează:

„Suntem încântați și vă mulțumim din suflet pentru participarea dumneavoastră sinceră la sărbătoarea noastră seculară. Steagurile pe care le-am depus astăzi au fost timp de 88 de ani conducătorii credincioșilor romani din Districtul Năsăud care, prin perseverența lor statornică, ne-au câștigat cea mai frumoasă decorație a armatei, Medalia de Aur, pe care o privim cu mândrie constantă. Vă rugăm să anunțați mulțumirile noastre și salutările din inimă tuturor foștilor polițiști de frontieră.

Toți ofițerii regimentului”.

Atunci se mai aflau în activitate la regimentul nr. 50, fii de grăniceri ai regimentului II român: căpitanii Wilhelm de Welikan, Ferdinand Vlad, Silvestru Tomi, Heinrich Gabor, Ștefan Borgovan, Iacob Pop; locotenenții I Nechita Ignat, George Mascheri, Martin Zăgrean, George Pop, Ioan Iftene, Vasile Popițian, Carol Susa; locotenenții Nicolae Tămașiu, Leon Domide, Ioan Mărgineanu, Ioachim Mureșianu, Nistor Mărgineanu, Vasile Ilieșiu.

„Transilvania” nr. 11, pagina 132. La 18 noiembrie 1848 s-a lățit în Năsăud știrea cum că maiorul unguresc Péterfy va intra din Marmația către Năsăud cu trupa inamică. Colonelul-locotenent în pensie Reininger, ca comandant al regimentului de acasă (fiind Urban atunci cu trupele către Cluj), a dat numaidecât mandat ca toți bătrânii grăniceri, care se mai aflau pre acasă, să grăbească către Romuli (Strâmba) spre întâmpinarea inamicului. Căpitanii pensionați Ioan Mihăilașiu, Gallovich, apoi din activitate locotenenții Anton Reichel, Iosif Georgiția cu ceva mai bine de vreo 200 oameni au grăbit la Romuli.

În 20 noiembrie 1848 (Sfinții Arhangheli) intrase maiorul Péterfy cu un batalion önkéntes¹, o companie de linie Don Miguel nr. 39, cu două tunuri peste Șetref care e din sus de Romuli, fu bătut și respins prin grăniceri, lăsând două tunuri de șase punți, 30 soldați captivi, mai multe care cu bagaje și altele în mâinile învingătorilor grăniceri. Cum că Mihályi Gábor ar fi condus această trupă inamică nu e adevărat².

Pagina 133. Cu divizionul căpitanului Petrizzevich, la Baciul lângă Cluj, au căzut în captivitate la inamic în decembrie 1848 căpitanul Petrizzevich, locotenenții primi Josef Hersényi, Franz Reichel, Nicolae Anton, Todor Anton, Franz Mihăilașiu; de la batalionul I al maiorului Leon Pop locotenenții primi Carol Reiner și George Lica; de la batalionul III locotenentul Iosif Georgiția (prins la Beclean); de la stab (statul-major, s. n.) Dr. regimentului Guido Nagy și căpitanul pensionar Angerer.

¹ Voluntari.

² A fost ca comisar gubernial căci înainte de aceea fusese în Transilvania ca vice-comite (Redacția).

*ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN*

Dintre aceștia s-a raționat Carol Reiner care a dus flamura (steagul) batalionului I din Ungaria și a predat-o în 16 februarie 1849 lui Urban în Iaad¹ (pagina 105 din broșură). Pagina 133. Invazia Năsăudului, a stabului regimentului, apărarea și retragerea în 2 ianuarie 1849.

După retragerea lui Urban peste Zsuk², Lechința³ către Bistrița, a înaintat Bem cu trupele sale către Bistrița și Năsăud. Trupa principală a comandat-o Bem, cele îndreptate către Năsăud colonelul Ritzko.

În 29 decembrie 1848 vine Urban cu vreo câțiva ofițeri de la Bistrița la Năsăud, cerca pe Reininger și pe familiile ofițerilor duși la bătălie, dispune cele de lipsă și se reîntoarce la Bistrița.

În 30 decembrie 1848 pleca familia colonel-locotenentului Urban din Năsăud și trece în Bucovina la Cernăuți. batalionul al III-lea cu căpitanii Binder Păsărar, Kohl, locotenenții Anton Reichel, Silvestru Tomi, Iosif Georgiția, apoi rezerva sub comanda căpitanului pensionar Ioan Mihăilașiu, cele două tunuri de șase punți prinse la Romuli, cu tunari bătrâni, cuprinde poziția între Mocod⁴ și Piatra⁵, anteposturile la Chiuza⁶. În acea zi, făcând locotenentul Georgiția cu un pluton o recunoaștere până la Beclean, cade acolo în captivitate la inamic.

În 31 decembrie 1848 se insinua la raportul regimentului în Năsăud Macedon Pop - vicarul foraneu, Iosif Scottl – căpitan auditor, Basiliu Welikan și Ehrenreich Betzman – maiori în pensie, Ignat Gergelyi – locotenent, conducător al cancelariei de contabilitate, Grigore Mihăilașiu – locotenent în pensie, Vasile Nășcuț - furier.

Locotenentul primar, adjutantul regimentului, Pantelimon Domide îi duce și îi prezintă colonelului-locotenent Reininger. Deputațiunea aduce rugarea în numele lor, al familiilor de ofițeri și partide de stat, către comandantul regimentului Reininger ca să facă dispozițiunile cele mai corespunzătoare pentru apărarea teritoriului sau să conceadă ca familiile să poată pleca către Bucovina, magazinele, cancelariile, arhivele să se încarce pe trăsuri și să treacă către Bucovina⁷. Reininger răspunde cu asprime: „Nici vorbă; districtul, regimentul nostru este un bastion; poziția de la Piatra, Mocod este inexpugnabila; Nimeni nu poate vorbi despre o retragere; doar numai de frică”. La această rezoluțiune categorică militară, deputațiunea a tăcut și s-a depărtat.

În 1 ianuarie 1849 vine maiorul pensionar Betzman don Lușca, însoțit de servitorul Ionică și de un câine mare alb de oi (numele Tulucanu), cu pușca și straița de vânat în umăr la cancelaria adjutantului și zice: „Adjutant! Raportez ca îmi mut domiciliul în Tihuța. Nu-mi doresc, dar mă tem că mă veți urma cu toții în curând”. Adjutantul răspunde: „Foarte bine, domnule maior! Doar nu cu frică!”.

În 2 ianuarie 1849 înaintează Ritzko cu inamicii de către Beclean către Chiuza. Binder și Măhăilașiu așteptau între Piatra și Mocod la poziția cea mai tare, cu grosul trupelor, aripa stângă forma divizionul Kohl-Păsăraru, la Florești⁸. Bătălia a ținut mai mult de 8 ore. Ritzko cu ai săi fu ținut în respect, văzând și auzind tunurile în deal din jos de Mocod, apoi coastele negre de clopari⁹.

Numai după ce au încetat tunurile și puștile noastre (finindu-se muniția) au pornit inamicii către Mocod. Kromp făcuse eroarea că lăsase a se aprinde prandelele mult mai timpuriu, din această

¹ Livezile, comună în județul Bistrița-Năsăud.

² Jucu, comună în județul Cluj.

³ Comună în județul Bistrița-Năsăud.

⁴ Sat în comuna Nimigea, județul Bistrița-Năsăud.

⁵ Sat în comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud

⁶ Comună în județul Bistrița-Năsăud.

⁷ Să se fi ascultat această rugare, s-ar fi păstrat documentele cele prețioase ale poporului din acest district ce se aflau în arhive și care, cu nimicirea acestor arhive cu ocazia ocupării Năsăudului, încă s-au pierdut.

⁸ Sat în comuna Nimigea, județul Bistrița-Năsăud.

⁹ Bătrânii grăniceri se numeau clopari pentru că purtau pălării țărănești, care se numesc pe aici în limba vulgară – populară clopuri.

*ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN*

cauză apoi a trebuit să se servească în urmă de tăciuni și de iască la aprinderea tunurilor. De muniție de pușcă era lipsă mare, pentru că fiind trimis locotenentul Josef Peicsich la Alba Iulia după muniție, s-a reîntors de la Cuzdrioara auzind că la Dej era bătaia (de pierit) între austrieci și maghiari. După aceasta fu trimis locotenentul Dumitru Rusu cu 12 armați după muniție la Alba Iulia. Acesta a străbătut până acolo, s-a întors îndărăt către Turda, acolo însă dând de trupe inamice a fost silit a se reîntoarce cu transportul în cetatea Alba Iulia, unde a și rămas până la finea revoluției. Aceasta fi cauza că la invazia insurgenților pe teritoriul regimentului era lipsa de muniție. Apoi, puști erau de trei feluri: cu cremene, cu capsule și cu ac, de aici se deosebeau cei armați în „cremenari” și „acari”.

Despre acest retras de la Mocod a compus atunci Bezman cu Schottl o poezie satirică, care se începea cam așa:

„Bei Csuzza die bunte Schaar,
Die man Cloparen nannte,
So man an dem grauen Haar
Und dem Hut erkannte...”

Aici era descrisă retragerea pensionarilor, partidelor de stab urmate de în 2 ianuarie 1849 de la Năsăud. În aceste zile de pericol și tristă memorie, pruncii din institutul de educație militară s-au împărțiat care încotro au putut. Cei mai mărișori și cu putere s-au alăturat la trupă, unde mulți au ajuns subofițeri, mai târziu și ofițeri. Cei mai mici au mers pe la familiile lor. Învățătorii, furierii și alte partide de stab, parte au trecut în Bucovina, parte s-au retras prin munți și pe la satele mai ascunse. Căpitanii Binder, Kohl, Păsărar, auditorul căpitan Schottl, dr. regimentului Guido Nagy, adjutantul Pantelimon Domide, locotenentul Silvestru Tomi cu un despărțământ de soldați au stătut pe loc până către seară când se apropia Ritzko către Năsăud. Atunci, văzând că nu mai au scăpare, au salvat casa (banii regimentului), cele două tunuri, un milion de ace și au plecat către Rebrîșoara. Lângă carul cu banii s-au alăturat ca voluntari învățătorul Vasile Nașcu și furierul Iftode Vasilici, ambii înarmați cu puști proprii. Tunurile și lăzile cu ace le aduseră de-a mâna până la Rebrîșoara¹ feciorii de la vardă. Acolo s-au reuirat² cai și au urmat către Feldru³. În Năsăud au rămas Reininger – colonelul-locotenent în pensie, bătrânii și bolnavii, Vasile Velicanu – maior pensionat, Ioan Anton – locotenent pensionar, Hatfaludi și Clococianu – maiori în activitate bolnavi. Ritzko cu trupele inamice a intrat seara lui 2 ianuarie 1849 în Năsăud.

Binder, cu ofițerii mai sus numiți și cu transportul său, ajungând noaptea la Ilva Mică⁴, era decis a trece peste Strâmba⁵ în Valea Bârgăului. În momentul de plecare vine locotenentul Nicolae Lazariciu cu o patrulă trimisă de Urban din Rusu Bârgăului cu mandat, ca cei retrași din Năsăud să nu meargă la Bârgău, fiindcă acolo a ajuns Bem, ci pe altă cale să caute scăpare în Bucovina. Binder, cu ofițerii săi, ținu consiliu belic în care se decide a se retrage în comuna Leșu⁶, a ascunde acolo în pădure cele două tunuri, casa și muniția a le pune pe cai, a trece apoi peste Heniu⁷ și Ierboasa⁸ către Tihuța⁹ și Poiana Stampei¹⁰.

În 3 ianuarie 1849, dis de dimineață, plecând transportul din Leșu, însoțit acum și de Lazarik

¹ Comună în județul Bistrița-Năsăud.

² Rechiziționat.

³ Comună în județul Bistrița-Năsăud.

⁴ Comună în județul Bistrița-Năsăud.

⁵ Este vorba de Pasul Strâmba ce face legătura între Valea Someșului Mare, Valea Ilvei cu Valea Bârgăului.

⁶ Comună în județul Bistrița-Năsăud.

⁷ Vârf din Munții Bârgăului.

⁸ Cățun și curs de apă din zona Văii Ilvei.

⁹ Pas care face legătura între Valea Bârgăului și Bucovina.

¹⁰ *Transilvania*, Brașov, Anul IX, 1876, nr. 1, p. 4-6.

*ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN*

cu patrula lui, înaintează prin munți și păduri.

La obârșia Tureacului¹, mergând medicul regimentului dr. Guido Nagy ceva prea înainte și depărtându-se de transport, căzu fără veste în mâna unei patrule de husari kosuthiani care, cu grabă, îl duseră către Tiha de unde, apoi, ajunse în captivitate la Cluj.

Transportul lui Binder a ajuns seara la Dealul Senienilor² unde a rămas până dimineața în 4 ianuarie 1849. Mersul era foarte ostentiv, neaua mare, căile neumbrate, căpitanii Ioan Păsăraru (născut în Țara Oltului) și Kohl aveau lângă dânșii un soldat zdravăn din St-Georgiu³, de pe Valea Borcutului, numele lui Mihail Sfrângeu. Acesta purta un vas de lemn ca de 6 copuri un cop=aproximativ 1 l., s. n.) cu vin bun, apoi o traistă cu victualii (alimente, s. n.), în spate. Auzeai când prea bunul Păsăraru, ostentiv, șezând pe un gros: „măi Mihail, mai adu acea ploscă (de mortuis nil nisi bene⁴)”. Plecând de aici către Tihuța, vin oameni din Bârgău și spun că Bem ajunge acum către Tihuța, cum că Urban a trecut către Poiana Stampei și că pe căpitanul Angerer l-au dus unghurii în captivitate. Acuma nu era consult a trage către Tihuța.

Binder cu ai săi se reîntoarce iarăși către Dealul Senienilor, dispune ca lăzile cu zunderii⁵ să le ascundă în pădure, tăindu-se peste ele brazii și molizii, iar banii constatatori din metal de argint se împart la ofițeri și subofițeri pe lângă specificarea făcută de adjutantul Domide. Acestea s-au făcut pentru ca de aici încolo nu mai putea străbate cu caii. Trecând prin Poiana lui Taloș din Prund ieși transportul în drumul, cel mare din jos de comanda de la Dealul Rusu și apucă către Priporul Candrii.

Atunci se aud tunurile în Tihuța, dovadă că Bem, ajuns acolo, a atacat anteposturile lui Urban lăsate la Tihuța. Mergând transportul către Poiana Stampei, se întâlnesc cu Urban care, cu escadronul de dragoni Savoia nr. 5, grăbesc expres spre Tihuța întru sprijinirea celor atacați. Cam peste o oră sosește în Poiana Stampei (pe teritoriul Bucovinei) Urban cu dragonii și o parte a anteposturilor din Tihuța care a scăpat de acolo cu tunurile. Comandant de artilerie era Franz Hubl de la regimentul de artilerie nr. 5. Încă în acea noapte (3 spre 4 ianuarie 1849) s-a retras Urban împreună cu despărțământul lui Binder până la Vatra Dornei.

În 5 ianuarie 1849, cam pe la 11 și jumătate a. m., Bem în frunte cu legionarii vienezi și cu tunurile se aflau înaintea Dornei. Se încinge bătaia înfocată, însă scurtă, la podul Dornei, căpitanul Gerlak de la cordoniști, vulnerat, mai mulți soldați morți și vulnerați. Urban se retrage către Iacobeni și Valea Putnei. Bem nu s-a încumetat a ne persecuta mai afund în Bucovina, auzind că în Gura Negri (în Moldova), lângă Dorna, se afla deja un despărțământ de cazaci rusești.

La invazia către Mureșeni în 6 februarie 1849 a avut colonelul Urban, afară de trupa de linie Carol Ferdinand, Siskovicz și cordoniști, din regimentul său propriu, adică al II-lea românesc confiniar, pe următorii ofițeri și subofițeri lângă sine: căpitanul Simion Vărărean, adjutantul Pantelimon Domide, sergentul Gabriel Pop, caporalii Iacob Gâția, Mihail Orban, Ioan Ilieșiu, tribunul Nicolae Rusu, voluntar de la Chioar.

Marșul, socotit din Vatra Dornei peste Poiana Stampei, Priporul Candrii, Dealul Rusu, Poiana lui Taloș, Dealul Senienilor, a durat nu 20, ci 36 ore. Măgura Calului, Tihuța, Fântâna Iancului sau, cu un cuvânt, tot muntele Miroslava s-a înconjurat. Toți au mers pedestri de la Urban până la gregari. Nea mare, frig, cărări neumbrate. Este adevărat că sergentul Gavril Pop din Feldru a făcut mult prin incursiunea către Mureșeni, a fost însă mai întotdeauna însoțit de caporalii Gâția, Ilieșiu și Orban, toți trei din Bârgău.

Apoi, locotenentul prim Storch servise mai înainte Bistrița Bârgăului, cunoștea bine terenul.

¹ Sat în comuna Tiha Bârgăului din județul Bistrița-Năsăud

² La poalele Munților Bârgăului.

³ Sângeorz-Băi.

⁴ Nu spune nimic altceva decât bine despre morți.

⁵ Detonatori.

**ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN**

La mandatul lui Urban făcuse mai înainte locotenentul prim adjutant Pantelimon Domide cu o companie de cordoniști o recunoaștere către Ilva Mare, a vând a încerca și a aduce acele lăzi cu zănderi care s-au fost ascuns în Dealul Senienilor în 4 ianuarie 1849. Această recunoaștere a urmat în 30-31 ianuarie 1849 și anume peste Poiana Stampei, Dealul Frâu, Dealul Ivan, apoi Ilva Mare, Dealul Senienilor, Poiana lui Taloș și retur. Spre transportarea lăzilor s-au recuirat locuitori din Coșna.

Întreprinderea a succes, Domide a raportat la întoarcere colonelului Urban toate de-amănuntul, descriind căile, potecile și starea inamicului în Rodna și Mureșeni. Acestea, considerate toate, au născut ideea în Urban de a întreprinde o năvălire în Mureșenii Bârgăului și a prinde batalionul lui Kofler.

Locotenentul Silvestru Tomi (acum în pensie) era comandant de pionieri, avea 100 grăniceri din populația grăniceră sub mână sa în Poiana Stampei; dânsul avea a închide și a deschide drumurile, a face și a strica podurile și a curăța neaua de pe drum cu lopeți, de unde s-a și numit acest despărțământ „Lopătari”.

Iar năvălirea în Mureșenii Bârgăului a urmat așa: până a nu crăpa de ziuă, în 6 februarie 1849, Urban se afla cu ai săi din jos de Mureșeni (către Tiha).

Urban descoperă comandanților de trupe în scurt planul său, ceea ce până în acel moment nu se făcuse, de teama ca să nu se întâmple vreo trădare.

Era cam întuneric când ajunseră în capul satului Mureșeni la așa numita poartă. Aici stătea un vedet, acela strigă: Alo, ki vagy¹? Storch, pe acestea zice: Szekely katona² (se aștepta de vreo câteva zile să se schimbe batalionul lui Kofler cu altul de la secui, despre care urban a fost aflat mai înainte). Soldatul, un slovac, zice „dobre, dobre³” și pune pușca la picior. Gâția îl cuprinde din dos, îi ține gura și îi apucă pușca. În moment sunt culese puștile caraulei⁴ care era afară la peretele casei din dreapta, apoi soldații dinlăuntru casei prinși și puși sub pază. Așa a urmat apoi și în Mureșeni prinderea și dezarmarea soldaților inamici din casă în casă. Așa a devenit prin întreg batalionul maiorului Kofler, două tunuri cu cai cu toate bagajele, muniția, medicul, etc. Colonelul Urban, însoțit de ofițerii grăniceri și jumătatea de companie cordoniști, grăbi numaidecât la cvartirul ofițerilor inamici care, toți, erau în casa fostului locotenent grănicer în capul satului Mureșeni din sus. Se înconjură casa prin cordoniști, la uși și ferestre puștile în cruciș. Urban apare în ușă (dânsul și ofițerii lui cu sabia trasă) și zice „Guten Morgen! Urban ist da! Sie sind gefangen⁵!”. Maiorul Kofler și 11 ofițeri ai lui s-au înspăimântat. Unii se spălau, alții se pieptăneau, unii își trăgeau cizmele, alții nădragii. N-au făcut nici o încercare de rezistență căci văzură la ferestre baionetele. S-au escortat cu toții la Tihuța unde li s-a dat dejun un castron de supă de chimen.

Pe când se petrecea acestea în Mureșenii Bârgăului, vine o trupă de inamici de către Tiha Bârgăului repede pe drum către Mureșeni, însă divizionul baronului Sivkovich (căpitanul Kaufmann), postat în capul satului, îi primește cu foc și-i respinge îndărăt.

Urban, ajungând la Tihuța cu cei prinși și două tunuri, afla pe mareșalul campestru Malkovsky care venise cu grabă de la Câmpulung căci auzise că Urban ar fi dispărut din Dorna. Primirea fu cu aceste cuvinte: „Herr Oberst! Ich gratulire zum M. Theresien-Orden⁶”. Ofițerii și soldații prinși fură escortați la Cernăuți și de acolo la Lemberg (Cel ce a văzut toate acestea cu ochii le-a descris aici cu de-amănuntul și adevărată este descrierea lui). După această incursiune, împreună cu nespūsă oboesală, a urmat îmbolnăvirea a multor soldați austrieci și așezarea lor în spi-

¹ Alo, cine ești?

² Soldat secui.

³ Bine, bine!

⁴ Gardă, strajă, pază, veghe.

⁵ Buna dimineața! Urban este aici! Ești prins în capcană!

⁶ Colonel! Vă felicit pentru ordinul Maria Tereza!

*ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN*

tale în Dorna și Iacobeni. Colonelul Urban îi cerceta în toate zilele. Urban îi mângâia, dându-le remunerațiune în bani, cu numele la Clement Todor 30 fl., Anton Dichel 40 fl., Ferdinand Bladek 40 fl. la E. H. Carl Ferdinand nr. 51 L. I. Reg., Paul Barom 50 fl., Franz Hanns 25 fl., Francisc Narcissenfeld 100 fl. la Bucov. Cordons-Batail. Pe când batalioanele regimentului grănicer s-au dus către Cernăuți spre reorganizare, rămaseră în Câmpulung rezerva (cloparii) pentru serviciu de transport, etc. comandant era maiorul pensionar Bezman, lângă dânsul locotenentul pensionar Dâmbul și Grigore Mihăilașiu. Depoul regimentului cu cancelaria de contabilitate se afla la Cernăuți, comandant căpitanul Luchi.

După invazia din Moroșeni, trupele inamice au căpătat spaimă, s-au retras din tot teritoriul regimentului, precum și de la Bistrița până către Dej și Cluj. Știind acestea, Urban a înduplecat pe Malkovsky ca să intre acuma repede în Transilvania până către Reghin și Târgu Mureș să încerce o împreunare cu trupele lui Puchner care, pe atunci, se afla la Mediaș și așa să elibereze iarăși țara de trupele inamice. Malkovsky se învoiește. Urban pleca cu coloana sa în 12 februarie 1849 din Dorna și ajunge în 14 februarie în Iad fără să audă ceva despre inamic.

În 15 februarie, Urban cu ofițerii stabului său și cu o companie de cordoniști, apoi un escadron de dragoni Savoia nr. 5, făcu o recunoaștere până la Năsăud, cerca familiile ofițerilor și ale partidelor de stab, le împărți ajutoare în bani, mângâie pe toți, postează o companie de cordoniști (comandant Bauer) la Mocod și se întoarce la Iad.

În 17 februarie 1849, noaptea, se face alarmă, o patrulă de husari kosuthiani vine către Bistrița și Wallendorf¹, pichetele schimbă vreo câteva pușcături, Urban comanda să se facă 2-3 pușcături de tun către husari, care tunuri se aflau în capul de jos al comunei. Husarii se retrag, locotenentul Iosif Gabor (născut grănicer din Șieut) de la regimentul de dragoni nr. 5 îi persecută cu un pluton de dragoni până către Bistrița. Tot acest ofițer făcu o patrulare în 16 februarie către Bistrița, de unde aduse mai multe care cu făină și proviant² destinate pentru trupa inamică. La poarta cetății Bistrița era să-l ajungă husarii inamici, dacă Wilhelm Martens nu închidea cu grabă poarta și husarii fură oprîți de a mai înainta (Iosif Gabor este acum colonel în pensie și are mai multe decorații).

În 18 februarie 1849, în zori de ziuă, Urban ataca cu coloana sa pe Ritzko și trupa lui la Crainimăt făcând mari pierderi inamicului, Ritzko colonelul fiind vulnerat s-a prins, apoi s-au mai prins 3 ofițeri și 150 soldați, multe bagaje, echipamente și arme. Apoi a căzut mort locotenentul prim conte Baudissin de la dragoni nr. 5 și mai mulți soldați austrieci.

Locotenentul Grigore Bota făcu o diversivune cu mai mulți lăncieri către Dealul Herinei tocmai în momentul cerut, apoi dărăma podul de la Sărățel. Căpitanii Fakler și Likudi cu un batalion Carol Ferdinand pleaseră încă de cu seară de la Iad peste Dumitra, Cepar și Târpiu cu scopul să fie în 18 februarie dimineața între Crainimăt și Măgheruș în spatele trupei inamice. Însă, fiind nea mare și căile neumblate, s-a întârziat și a sosit numai după finirea atacului.

De la regimentul II românesc grănicer au luat parte activă la acest atac căpitanul Simion Vărărean, locotenenții primi Friedrich Storch, Pantelimon Domide, Eduard Pampert, locotenenții II Grigore Bota, Carol Urban, auditorul Adel. Rosenbaum, sergentul Gavrilă Pop, caporalii Iacob Gâția, Mihail Orban, Ioan Ilieșiu, voluntarul Nicolae Rusu.

În 19 februarie 1849 s-au înmormântat în Bistrița colonelul Ritzko și contele Baudissin. De la 19 până la 24 februarie colonelul Urban cu coloana sa rămase în Bistrița, așteptând dispozițiile de la Malkovsky pentru marșul către Reghin.

În 25 februarie 1849 sosi știrea la ora 12, amiază, că bem vine cu trupa de la Reghin către Bistrița. În 26 februarie 1849 urma bătaia mare, începând dimineața din jos de Rusu Bârgăului, ținând

¹ Unirea – cartier ce aparține de Bistrița.

² Provizii, alimente pentru armată.

**ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN**

toată ziua și finindu-se la Prundu Bârgăului. Bem, cu artileria sa numeroasă, ataca pe Urban și coloana lui. Compania de cordoniști de la Mocod și rezerva de grăniceri s-au retras peste Dealul Strâmbei în Valea Bârgăului și, pogorând peste Poderei, le-a trimis Bem și lor câteva gloanțe de tun. La această bătaie au luat parte activă din regimentul II grănicer toți acei ofițeri și indivizi care au fost în 18 februarie 1849 în bătaia de la Crainimăt. În această bătaie au căzut morți Eduard Pampert – locotenent prim, comandant de baterie (monumentul la podul din jos de Prundu Bârgăului), locotenentul Fogorasi de la regimentul Carol Ferdinand. Vulnerat locotenentul Kolozsváry, tot de la acel regiment, apoi mai mulți soldați de la coloana lui Urban. Malkovsky cu brigadirul Fischer von See, în timpul cât s-a luptat Urban cu Bem, au șezut în Mureșeni făcând „Carbonadl și ceai” în loc să dea curs la brigada Urban. După această bătaie, s-a retras Urban cu coloana sa în Bucovina unde a și rămas la Dorna până la intrarea corpului rusesc în 17 iunie 1849, sub comanda generalului Grotenhjelm. Maiorul Blaskovits a murit de tifos în Iacobeni la 20 martie 1849¹.

La campania belică din vara anului 1849 în Transilvania, afară de acele companii sub comanda lui Clam-Gallas și a celor rusești sub Luders, au mai luat parte activă din regimentul al II-lea românesc, în corpul lui Grotenhjelm, următorii ofițeri și indivizi: colonel Carol Urban, căpitan Simion Vărărean, locotenent prim Friedrich Storch, locotenent prim adjutant Pantelimon Domide, locotenent prim auditor Adalbert Rosenbaum, locotenent Carol Urban, locotenent Gabriel Pop, caporal Iacob Gâția, caporal Mihail Orban, caporal Ioan Ilieșiu, furier Ipate Moldovan, docent normal Florian Porcius, caporal Ioan Puica, caporal Leontin Pop, caporal Todor Ionescu, intendent Michael Breukner din Reghinul-săsesc ca voluntar, Nicolae Rusu, Ioan Lazar, Teodor nemeș, Ladislau nemeș ca voluntari din Chioar; apoi toți acei soldați grăniceri care au scăpat din captivitatea inamicului din Ungaria de la cele 6 companii (4 companii de la batalionul lui Leon Pop, 2 de la divizionul lui Petricevich) ca la 60 oameni; aceștia de voie liberă s-au prezentat la comanda trupelor austriece care au intrat pe la Rodna și Bârgău în Transilvania (20 iunie 1849). Aceștia au fost împărțiți la companiile de la Carol Ferdinand și au participat la toate atacurile până la Sighet în Marmația.

Corpul rusesc, împreună cu coloana lui Urban, a plecat în 20 iunie 1849 de la Podul Coșnei către Transilvania și anume trupa principală general Grotenhjelm, general-maior Vasilovicu (conducător maiorul Teutsch de la vânătorii austrieci) peste Poiana Stampei; brigada general-maiorului Pawlof (conducător locotenentul prim adjutant Pantelimon Domide) peste Cucureasa. Grotenhjelm a ajuns în 20 iunie 1849, seara, la Pasul Tihuța, Pawlof la muntele Cucureasa. Între Grotenhjelm și Pawlof a fost detașat colonel-locotenentul rusesc Zamarin cu un batalion de vânători rusesc (conducător locotenentul Gabriel Pop), care au înaintat din Coșna peste Tebeleanca către Ilva Mare.

În 21 iunie 1849, seara, grosul corpului în Tiha Bârgăului, brigada Pawlof în Rodna Veche. Zamarin la Măgura Poiana. Peste tot făceau austriecii fruntea (avangarda) la toate atacurile, lovirele. Cu trupele inamice au avut lovire Grotenhjelm în 22 iunie 1849 la Prundu Bârgăului în care a căzut maiorul Rogalof de la statul major rusesc. Pawlof, cu brigada lui (aici și Zamarin), a întâmpinat pe inamici între Ilva Mică și Feldru; în 22 iunie 1849 la valea Tăutului se începu bătălia și se continuă până la podul de la Nepos. Mai mulți morți și răniți la ambele părți. Vasile Eremie din St.-Georgiu, fratele lui George Eremie (numit vameș), ca fost soldat a condus o patrulă de cordoniști plecând din St.-Georgiu peste Frăsiniș, Cucureasa, apoi tot în direcțiune cu trupa, care înainta pe drum până la podul de la Ilva Mică. Începând bătaia, inamicii de către Valea Tăutului, cu două tunuri către ruso-austrieci pe podereiul de lângă movilă, unde sta Pawlof cu suita lui, cel dintâi glonț al inamicului omorî pe Vasile Eremie în suita lui Pawlof. Un ofițer de la artileria maghiară, prins la Valea Seciului (tuns și ras jumătate și barba și capul) s-a tri-mis la Cernăuți. Inamicii, la retragerea lor, au ars comu-

¹ *Transilvania*, Brașov, Anul IX, 1876, nr. 2, p. 16-19.

*ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN*

nele Feldru, Rebrișoara și Năsăud. Locotenentul Gavrilă Pop, cu soldații rusești, au stins biserica din Feldru care încă nu începuse a arde.

În 23, Pawlof a persecutat pe inamici peste Rebrișoara, Năsăud, Salva până la Mocod. De acolo s-a întors iarăși la Ilva Mică în castre, primind mandat de la Grotenhjelm din Rusu Bârgăului ca în 27, dimineața, să fie cu brigada sa în castre la Rusu Bârgăului, să lase însă un divizion de austrieci la Anieș (între Maieru și Rodna) spre observarea comunicației de către Borșa în Marmația.

În 27 iunie 1849, la amiază, începu Bem (care adunase toate trupele fugite de pe Valea Rodnei, Valea Bârgăului, Bistrița, Dej, Cluj) bătaia contra muscalilor. El ieși cu artilerie multă din Wallendorf și luă poziție între Iaad și Rusu Bârgăului. Infanteria ocupa Dumbrava (pădurea între Iaad și Rusu Bârgăului), cavaleria în șes acoperea artileria. Deși trupa ruso-austriacă precumpănea pe cea inamică, totuși muscalii erau foarte precauți: în centru sta Grotenhjelm cu artileria, un regiment întreg de ulani, infanterie și vânători; aripa dreaptă o forma Pawlof cu brigada sa între cimitirul Rusu Bârgăului și Dumbrava; aripa stângă o forma Vasilovicu (general) pe colina între Rusu și Dorolea. În toate trei pozițiile era și artileria. Bătălia dura până seara, inamicii fură respinși până la cetatea Bistriței, mulți morți și vulnerați de ambele părți, mai cu seamă ulanii rusești au pățimit mult, care ședeau în centru în șes ca un zid. Artileria inamică o comanda însuși Bem în persoană. Seara, la cină, întrebarea ofițerii austrieci pe Pawlof: „Pentru ce nu s-a atacat inamicii cu toate puterile mai repede”, la care Pawlof răspunde: „Al naibii de tip, îl cunoaștem din Ostrolenka”.

În 30 iunie 1849 iarăși a început Bem bătălia, venind de la Bistrița către Rusu Bârgăului. Această bătălie ținu de la ora 12 până seara, inamicii fură respinși până la Sărățel, morți și vulnerați de ambele părți. Ruso-austriecii iarăși s-au întors a doua zi în castre la Rusu Bârgăului.

În 8 iulie inamicii au încercat a înconjura castrele rusești, venind de către Ghinda, fură însă mai de tot prins un batalion de secui, apoi călăreți și vânători în pădurea Ghindei, iar restul împușcat și împrăștiat. Aici a operat numai brigada lui Pawlof cu austriecii.

În 10 iulie 1849 atac combinat spre cetatea Bistriței, unde se afla Bem cu trupa inamică. Brigada Pawlof plecase încă de cu seară peste Dorolea¹ și Ghinda² în partea stângă, generalul Vasilovicu cu ulanii și cu artileria tot pe acea cale, apoi peste Jelna cu mandat, să fie în 10 iulie, dimineața, la Sofalva³, din jos de Bistrița, pe când Bem, retras din cetate, va pleca către Sărățel. un alt despărțământ a plecat, noaptea, din castre din Rusu Bârgăului în partea dreaptă, între Pentic⁴ și Metersdorf⁵, ca să fie dimineața în locul unde pogora drumul de la Năsăud în șesul Bistriței. Grotenhjelm, cu grosul, în centru pe drumul peste Iaad și Wallendorf. Dimineața, la ora 5, se aflau toate trupele la pozițiile prescrise. Bătălia se începe; Bem, cu trupa și artileria lui din sus de Bistrița, la Măieriște, ține ca o oră în loc pe muscali, operând numai cu artileria către Grotenhjelm și Pawlof. Acesta, cu brigada sa, era lângă pădure în calea de către Jelna, colonel-locotenentul Springensfeld (cordonist), pe calea care pogora la cărămidărie. Bem a fost respins din toate pozițiile sale, însă s-a retras numai bătându-se către Beșineu⁶, de acolo apoi către Sărățel. Generalul Vasilovicu a întârziat cu sosirea la Sovalfa, fiind depărtarea prea mare și nu binemerita calcularea timpului de marș. Seara s-a finit bătălia. Ruso-austriecii au tăbărât din sus de Sărățel și Crainimăt, iar Bem, cu ai săi, s-a retras noaptea către Herina⁷ și Galați⁸.

¹ Sat în comuna Livezile, județul Bistrița-Năsăud.

² Cartier (sat) aparținător de Bistrița.

³ Sărata, cartier (sat) aparținător de Bistrița.

⁴ Slătinița, cartier (sat) aparținător de Bistrița.

⁵ Dumitra, mai demult Dumitreasa mare, comună în județul Bistrița-Năsăud.

⁶ Viișoara, cartier (sat) aparținător de Bistrița.

⁷ Sat în comuna Galații Bistriței, județul Bistrița-Năsăud.

⁸ Galații Bistriței.

*ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN*

În 11 iulie 1849 Grotenhjelm s-a așezat în castre din jos și din sus de Bistrița.

În 16 iulie 1849 atac peste Sărățel, Herina, Galați și Lechința¹, respingerea inamicului către Teaca² și Reghin. Din ziua aceasta nu s-a mai văzut Bem la trupele inamice, a plecat către Lüders³, lăsând aici pe alți comandanți mai mici.

21 iulie 1849, lovirea de la Sărățel până la Teaca.

23 iulie 1849, lovirea de la Teaca, Reghin până la Curtifaia⁴, de aici, apoi, inamicii s-au retras către Târgu Mureș și s-au împreunat cu trupele care fugeau către secuime sub comanda lui Naghy Sándor. După repaus de două zile în Reghin, Grotenhjelm, cu trupa sa, se întoarce în castre la Bistrița, iar brigada Pawlof la Sărățel. de la Bistrița a trimis Grotenhjelm un despărțământ de cavalerie (ulani, cazaci și dragoni austrieci), ofițerii Josef Gabor, Carl Hainz și un locotenent de cazaci ca un despărțământ de persecuție peste Budac, Monor, în direcția Reghin, care avea să afle că până unde vor fi ajuns Lüders și Clam-Gallas cu corpurile de către sud, fiindcă până acuma nu primise de către acea parte nici o știre. Acel despărțământ ajunsese până între Reghin și Târgu Mureș, lua de la inamici mai multe care cu provizii și afla de la captivi, care știau, cum că Lüders și Clam-Gallas înaintează de către Secuime și Sibiu către Târgu Mureș și Alba Iulia. Grotenhjelm avea să opereze în combinație cu numiții generali comandanți și din toate ținea poziția la Bârgău și Rodna ca nu cumva inamicii să treacă în Galiția.

În 11 august, primind de la Lüders aviz, corpul lui Grotenhjelm pleca de la Bistrița către Cluj și anume, grosul peste Beclean, Reteag, Dej, iar brigada Pawlof (la care sosise acum și colonelul Urban din Iacobeni după însănătoșirea de tifos) peste Lechința, Mociu, Cătina. Inamicii, peste tot unde mai erau, fugeau către Cluj. Lângă Apahida, unde vine drumul de către Mociu în drumul cel mare, Urban, care comanda acum avangarda, face nescari captivi și prinde un tun din jos de o casă de cârciumă. La intrarea în Cluj, în 14 august 1849, Urban era în fruntea brigăzii Pawlof. Grotenhjelm, de către Dej, sosi ceva mai târziu. Din Cluj fugiră inamicii către Huedin.

În 15 pleca brigada Pawlof către Huedin, Grotenhjelm rămânea în Cluj. În 16 august, după amiază, avangarda Urban ajunsese la Körösfő⁵ fără a afla inamic. La comuna Sárvasár⁶ erau pichete de husari, iar din jos de sat, către Huedin, o companie de maghiari. Husarii, lăsând caii, o luară la pădure, iar compania de infanterie fu prinsă și dezarmată. În Huedin se afla trupa inamică, precum și în castre din jos de oraș. Urban se repede cu două escadroane de ulani rusești și un escadron de dragoni austrieci asupra orașului, iar din jos aflând trupa inamici numeroasă cu artilerie, fu silit a o lua la stânga către pădure în care-l apucă noaptea. Numai târziu în acea noapte, înconjurând Huedinul, ajunsese cu cavaleria ruso-austriacă la Körösfő în castre unde-l aștepta Pawlof plin de gripă.

În 17 august, dimineața, înnoirea atacului spre Huedin, persecutarea inamicului până la Ciucea. În acea zi, seara, vine mandat de la Cluj de la Grotenhjelm ca Pawlof și Urban să se întoarcă la Cluj fiindcă inamicii nu vor merge către Oradea Mare, că acolo se aflau deja muscali, ci se vor întoarce către Crasna, Zalău, Jibou. Întorcându-se Pawlof la 19 august în Cluj se dă ordin ca corpul Grotenhjelm să plece iute la Dej, fiind acolo generalul Kazinczi cu trupa de insurgenți. Când ieșeau ruso-austriecii în 20 august din Cluj către comuna Someșeni, clujenii se bucurară, căci credeau că rușii sunt iarăși atacați de către Huedin, însă bucuria le-a fost scurtă căci la amiază, în acea zi, era negru Dealul Feleacului de trupele lui Clam-Gallas care, apoi, a și rămas în Cluj. Generalul rus Dik se afla atunci în Turda.

Grotenhjelm, cu corpul său, sosind la Dej în 22 august, nu afla inamici, Kazinczi se retrase pe

¹ Comună în județul Bistrița-Năsăud.

² Comună în județul Bistrița-Năsăud.

³ General rus.

⁴ Periș, județul Mureș.

⁵ Izvoru Crișului, comună în județul Cluj.

⁶ Șaula, sat în comuna Izvoru Crișului din județul Cluj.

*ADAUSE, ADNOTAȚIUNI ȘI RECTIFICĂRI LA ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA
ROMÂN*

la Alparet¹ la Jibou. În 24 august, când au sosit ruso-austriecii lui Grotenhjelm la Jibou, Kazinczi, cu trupa sa, au depus armele fără bătălie, soldații s-au eliberat pe acasă, iar ofițerii toți au fost trimiși cu escortă la generalul Paskievich. Era faimă în Jibou cum că legiunea polonă a lui Kazinczi ar fi mers cu armele către Baia Mare și Sighet, ca de acolo să treacă în Galiția. Pentru aceea s-a trimis brigada Pawlof-Urban spre persecutare, iar Grotenhjelm, cu grosul, s-a întors la Dej. Pawlof-Urban înaintând către Baia Mare, prin Chioar, nu a dat de legionarii poloni. Ceva evenimente de însemnat în acest marș nu sunt decât numai că ofițerii și subofițerii, etc. de la Năsăud, care erau pe lângă Urban, în multe locuri prin Chioar, unde treceau, se insinuau la gazda casei să le facă câte o tocană cu ceapă multă, apoi când era să o pună pe masă era mămăligă goală². De la Baia Mare până la Sighet încă nu s-au auzit sau văzut ceva despre inamici și apoi, de acolo, brigada s-a întors pe la Șugatag, Cavnice, Păduroi, Lăpușul Românesc și Unguresc la Dej. Ajungând la Dej, urma despărțirea austriecilor de muscali care, de aici, s-au întors către Bistrița spre țara lor. Între cei decorați pentru merite și bravură ar mai fi de numit: la batalionul I în Ungaria comandant maior Leon Pop, Tănase Borgovan din Leșu, Ion Moroșian din Măgura, Luca Crețiu din Poiana, Donisă Nicolae din Nepos. Apoi de la regiment: căpitan Simion Vărăreanu cu Ordinul "Sfânta Ana" – clasa a III-a, locotenentul prim auditor Adalbert Rosenbaum – Crucea pentru merite militare, locotenent prim Friedrich Storch cu Ordinul "Sfânta Ana" – clasa a III-a, locotenent Iosif Gabor cu Ordinul coroanei de fier, locotenent Carol Urban – Crucea pentru merite militare și Ordinul "Sfânta Ana" – clasa a III-a, caporalul Iacob Gâția pe lângă Medalia de Argint clasa I și cea de clasa a II-a. După finirea revoluției, colonelul Urban fu numit prin guvernatorul Wohlgemuth de comandant militar al districtului Cluj. În acea funcție, Urban formase în Cluj un despărțământ de poliție din subofițeri și soldați ai regimentului II confiniar. Comandant a fost căpitanul Dits, sergent Leontin Pop din Șanț.

Din regimentul românesc II confiniar au fost după revoluție aplicați în serviciu civil de stat, în diferite posturi și locuri, mai multe persoane și anume: în cancelaria prezidială a districtului militar din Cluj locotenent prim Friedrich Storch, locotenentul Dimitrie Rusu, locotenentul Carol Urban, apoi mai mulți sergenți în cancelaria de manipulațiune. Maiorul Bezmann - comandant militar al districtului Reteag, căpitanul Leontin Luchi – la guvernatorul Wohlgemuth, apoi pretor în Abrud, Bonțida și altele. Locotenentul prim adjutant Pantelimon Domide – comisar primar al cercului Turda, locotenenții George Lica, Grigore Botta, Grigore Mihăilașiu, Spiridon Fetti, Gabriel pop ca subcomisari de cercuri. Asemenea ca subcomisari, adjuncți, actuari, canceliști, etc., au intrat în serviciu de stat Florian Porcius, Florian Marianu, Alexandru Șotropa, Avacum Bob Hangea, Niccolae Beșan, Ipate Moldovan, Grigore Hangea, Ștefan Neamțu, Toma Timocea, Macarie Pop, Ștefan Oproaie, Samson Pop, Ioan Pop, George Pop, Ioan Găzdac, Iacob Tupșa, Maxim Budurleanu, Petre Mutu, Gabriel Neamțu, Domițian Domide, Nestor Ganea, Ion Moroșianu, Macavei Pop-Lica. Cei pensionați de la batalionul I în Ungaria au fost: maior Leon Pop, căpitanii Franz Zatezki, Maxim Kafka, Carl Minier, locotenenții prim Teodor Pioraș și Simion Voith (broșura pagina 47, „Transilvania” nr. 12, pagina 140). La divizionul care s-a retras sub Vardener în decembrie 1848 din Cluj către Turda și au servit apoi sub comanda lui Puchner, mai târziu Clam-Gallas, au fost ofițerii următori: căpitanii Elias Krstich, Georg Peicich, locotenenții Iovu Bota, Ioan Vasiliki, Johan Munster, Julius Zimani, sergentul Ștefan Borgovan. La divizionul care s-a despărțit de la batalionul I în Pojoni și au trecut în octombrie 1848 în Austria, apoi au servit sub Ielaicich ofițerii: căpitanul Josef Reichel, locotenenții primi Aron Filipovicu, Eugen Borcocele, Alexandru Koncz, locotenenții Ioan Puceila și Vilibad Putileanu.

Ar fi bine dacă, din cei care sunt în viață, ar arăta bătăile, datele, locurile la care au luat parte acele patru companii în campania din 1848 și 1849³.

¹ Bobâlna, județul Cluj.

² Pe la Năsăud se numește „coleşă” sau „mămăligă”, iar pe la Chioar „tocană”.

³ *Transilvania*, Brașov, Anul IX, 1876, nr. 3, p. 27-30.

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

Alexandru DĂRĂBAN

Număr curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat	A luat parte la mișcări impuse de război			
						Chemat fiind			A fost refugiat
						La partea activă, ca soldat pe front	La partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc	Pentru a fi arestat sau internat	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Vasile Sermeșan	Lușca	plugar	soldat	-	X	-	-	-
2	Dumitru Lăzăruți	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
3	George Lăzăruți	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
4	Victor Taloși	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
5	Nicolae Urs	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
6	Ioan Urs	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
7	Petre Tomuția	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
8	George Dărăban	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
9	Alexandru Gălan	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
10	Dumitru Ilovan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
11	George Mican	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
12	Ioan Răbrean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
13	Ioan Lușcan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
14	Vasile Mititean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
15	Grigore Morari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
16	Gavrila Ciorceri	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

17	Ioan Ciorceri	Lușca	plugar	soldat	-	X	-	-	-
18	Anchidim Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
19	Filip Cicedea	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
20	Călăment Cozan	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
21	George Cozan	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
22	Toader Dărăban	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
23	Alexandru Someșan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
24	Ioan Chitiu	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
25	Ilie Gălan	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1						21	4	-	-
26	Nicolae Gălan	Lușca	plugar	soldat	-	X	-	-	-
27	Aurel Cicedea	idem	idem	sergent	-	X	-	-	-
28	Ioan Cozan	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
29	Ioan Toași	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
30	Dumitru Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
31	Ioan Taloși	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
32	George Ciorceri	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
33	Gavrilă Lușcan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
34	Dumitru Ciorceri	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
35	Niculae Ciorceri	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
36	Grigore Ciorceri	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
37	Nechita Ciorceri	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
38	Macedon Lăzăruți	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
39	Gavrilă Zăgrean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
40	Vasile Cicedea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
41	Ioan Cicedea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
42	Niculae Mititean	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
43	Ioan Bungarati	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
44	Gavrilă Bungarati	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
45	Vasile Zsigmond	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
46	Gavrilă Sermeșian	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
47	George Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
48	Teofil Mărginean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
49	Izidor Dărăban	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
50	Vasile Dărăban	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
51	Traian Dărăban	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
52	Silivan Sfintean	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
53	Pompei Mititean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
54	George Taloși	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
55	Vasile Farcași	Salva	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2						23	7		
56	George Moldovan	Lușca	plugar	soldat	-	X	-	-	-
57	Vasile Paune	Mintiu	idem	idem	-	X	-	-	-
58	George Suia	Lușca	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

59	Macedon Suia	Lușca	plugar	soldat	-	X	-	-	-
60	Izidor Lușcan	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
61	Ioan Lușcan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
62	Toma Morari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
63	Petru Sfințian	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
64	Gavrilă Zsigmond	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
65	Ioan Zsigmond	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
66	Grigore Zsigmond	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
67	Ioan Spermezan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
68	Ioan Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
69	Niculae Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
70	Ilie Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
71	Macedon Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
72	Ioan Pop I. Gavrilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
73	George Ciorceri	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
74	Traian Sfințian	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
75	Grigore Sfințian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
76	Ilie Sfințian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
77	Ioan Epure	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
78	George Epure	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
79	Ioan Moroșan	Nimigea Ung.	idem	idem	-	X	-	-	-
80	Grigore Ciorceri	Lușca	idem	idem	-	-	X	-	-
81	Lazar Pop	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
82	Gavrilă Pop	idem	idem	sergent	-	X	-	-	-
83	Vasile Pop	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
84	Gavrilă Epure	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
85	Grigore Epure	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3						23	7	-	-
86	Aurel Pop	Lușca	funcț. CFR	locotenent	Argint II Signum Laude	X	-	-	-
87	Titus Pop	idem	student	sublocotenent	Bronz	X	-	-	-
88	Teofil Pop	idem	teolog abs.	elev caporal	-	X	-	-	-
89	Iacob Pop	idem	plugar	soldat	-	X	-	-	-
90	Anchidim Pop	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
91	Macedon Mititean	idem	plugar	soldat	-	X	-	-	-
92	Flore Pop	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
93	Petru Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
94	Leon Ilovan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
95	George Ilovan G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
96	Ioan Pop I. Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
97	George Ilovan Izidor	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

98	Macavei Ilovan	Lușca	plugar	soldat	-	-	X	-	-
99	Niculae Ilovan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
100	Gavrilă Ilovan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
101	Aurel Ilovan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
102	Ioan Ilovan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
103	George Sermeșan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
104	Vasile Bungarati	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
105	Aurel Sfințian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
106	Gălățian Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
107	Ioan Gălățian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
108	Petru Gălățian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
109	George Gălățian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
110	Victor Gălățian	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
111	Paramon Gălățian	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
112	George Pop I. Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
113	Anchidim Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
114	Andrei Dărăban	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
115	Ilie Dărăban	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4						26	4	-	-
116	George Dărăban	Lușca	plugar	soldat	-	X	-	-	-
117	Ioan Mititean	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
118	Gavrilă Mititean	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
119	George Mititean	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
120	Vasile Mititean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
121	Mihăilă Mititean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
122	Leon Cuizdorean	idem	student	sublocotenent	-	X	-	-	-
123	Emil Cuizdorean	idem	idem	elev	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5						7	1	-	-

Recapitulație generală

TOTAL PAGINA 1	21	4	-	-
TOTAL PAGINA 2	23	7	-	-
TOTAL PAGINA 3	23	7	-	-
TOTAL PAGINA 4	26	4	-	-
TOTAL PAGINA 5	7	1	-	-
TOTAL PAGINA 1-5	100	23	-	-
TOTAL GENERAL	123		-	-

Lușca la 1 ianuarie 1922

Ioan Ciurdărean – preot, Traian Someșian – secretar cercual, Ion Pop – primar, Dumitru Pop – plugar.

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Număr curent	Numele și prenumele	Soarta îndurată în timpul războiului						În urma decesului sau dispărutului a rămas	
		Mort pe câmpul de luptă	Mort în temniță, prăbiegie, în spital în urma bolilor sau rănilor	S-a reîntors acasă			Dispărut	Văduvă	Numărul orfanilor
				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos	Deplin sănătos			
1	2	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Vasile Sermeșan	-	-	-	-	X	-	-	-
2	Dumitru Lăzăruți	-	-	-	-	X	-	1	3
3	George Lăzăruți	X	-	-	-	-	-	-	-
4	Victor Taloși	-	-	-	-	X	-	-	-
5	Nicolae Urs	-	-	-	-	X	-	-	-
6	Ioan Urs	-	-	-	-	X	-	-	-
7	Petre Tomuția	X	-	-	-	-	-	1	5
8	George Dărăban	-	-	-	-	X	-	-	-
9	Alexandru Gălan	-	-	-	-	X	-	-	-
10	Dumitru Ilovan	-	-	-	-	X	-	-	-
11	George Mican	-	-	X	-	-	-	-	-
12	Ioan Răbrean	-	-	-	X	-	-	-	-
13	Ioan Lușcan	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

14	Vasile Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
15	Grigore Morari	-	-	-	-	X	-	-	-
16	Gavrilă Ciorceri	-	-	-	X	-	-	-	-
17	Ioan Ciorceri	-	-	-	X	-	-	-	-
18	Anchidim Pop	-	-	X	-	-	-	-	-
19	Filip Cicedea	-	-	-	-	X	-	-	-
20	Călăment Cozan	-	-	-	-	X	-	-	-
21	George Cozan	-	-	-	-	X	-	-	-
22	Toader Dărăban	-	-	-	-	X	-	-	-
23	Alexandru Someșan	-	X	-	-	-	-	-	-
24	Ioan Chitiu	-	-	-	-	X	-	-	-
25	Ilie Gălan	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1		2	1	2	3	17	-	2	1
26	Nicolae Gălan	-	-	-	-	-	X	-	-
27	Aurel Cicedea	-	-	-	-	X	-	-	-
28	Ioan Cozan	-	-	-	-	X	-	-	-
29	Ioan Toași	-	-	-	-	X	-	-	-
30	Dumitru Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
31	Ioan Taloși	-	X	-	-	-	-	1	5
32	George Ciorceri	-	-	-	-	X	-	-	-
33	Gavrilă Lușcan	-	-	-	X	-	-	-	-
34	Dumitru Ciorceri	-	-	-	-	X	-	-	-
35	Niculae Ciorceri	-	-	-	-	X	-	-	-
36	Grigore Ciorceri	-	X	-	-	-	-	-	3
37	Nechita Ciorceri	X	-	-	-	-	-	1	1
38	Macedon Lăzăruți	-	-	-	-	X	-	-	-
39	Gavrilă Zăgrean	-	-	-	X	-	-	-	-
40	Vasile Cicedea	-	-	-	-	X	-	-	-
41	Ioan Cicedea	-	X	-	-	-	-	-	-
42	Niculae Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
43	Ioan Bungarati	-	-	-	X	-	-	-	-
44	Gavrilă Bungarati	X	-	-	-	-	-	-	-
45	Vasile Zsigmond	-	-	-	-	X	-	-	-
46	Gavrilă Serșșian	-	-	-	-	X	-	-	-
47	George Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
48	Teofil Mărginean	-	-	-	-	X	-	-	-
49	Izidor Dărăban	-	-	-	-	X	-	-	-
50	Vasile Dărăban	-	-	-	-	X	-	-	-
51	Traian Dărăban	X	-	-	-	-	-	1	2
52	Silivan Sfintean	-	-	-	-	X	-	-	-
53	Pompei Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
54	George Taloși	-	-	-	-	X	-	-	-
55	Vasile Farcași	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2		3	3	-	3	20	1	3	11

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

56	George Moldovan	-	-	-	-	-	X	-	-
57	Vasile Paune	X	-	-	-	-	-	-	-
58	George Suia	-	-	-	-	X	-	-	-
59	Macedon Suia	-	-	-	-	X	-	-	-
60	Izidor Lușcan	-	X	-	-	-	-	-	-
61	Ioan Lușcan	-	-	-	-	X	-	-	-
62	Toma Morari	-	-	-	-	X	-	-	-
63	Petru Sfantian	-	-	-	-	X	-	-	-
64	Gavrilă Zsigmond	-	-	-	-	X	-	-	-
65	Ioan Zsigmond	-	-	-	-	X	-	-	-
66	Grigore Zsigmond	-	-	-	-	X	-	-	-
67	Ioan Spermezan	-	-	-	-	-	X	-	-
68	Ioan Pop	-	-	-	-	-	X	-	-
69	Niculae Pop	-	-	-	-	-	X	-	-
70	Ilie Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
71	Macedon Pop	X	-	-	-	-	-	-	-
72	Ioan Pop I. Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
73	George Ciorceri	-	-	-	-	X	-	-	-
74	Traian Sfințian	X	-	-	-	-	-	-	-
75	Grigore Sfințian	X	-	-	-	-	-	1	2
76	Ilie Sfințian	-	-	-	-	-	X	-	-
77	Ioan Epure	-	-	-	-	X	-	-	-
78	George Epure	-	-	-	-	X	-	-	-
79	Ioan Moroșan	-	-	-	-	X	-	-	-
80	Grigore Ciorceri	-	-	-	-	X	-	-	-
81	Lazar Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
82	Gavrilă Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
83	Vasile Pop	-	-	-	X	-	-	-	-
84	Gavrilă Epure	-	-	-	-	X	-	-	-
85	Grigore Epure	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3		4	1	-	1	19	5	1	2
86	Aurel Pop	-	-	-	X	-	-	-	-
87	Titus Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
88	Teofil Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
89	Iacob Pop	X	-	-	-	-	-	-	-
90	Anchidim Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
91	Macedon Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
92	Flore Pop	-	X	-	-	-	-	1	2
93	Petru Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
94	Leon Ilovan	-	-	-	-	X	-	-	-
95	George Ilovan G.	-	X	-	-	-	-	-	-
96	Ioan Pop I. Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
97	George Ilovan Izidor	-	X	-	-	-	-	-	-
98	Macavei Ilovan	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Lușca care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

99	Niculae Ilovan	-	X	-	-	-	-	-	-
100	Gavrilă Ilovan	X	-	-	-	-	-	-	-
101	Aurel Ilovan	-	-	-	-	X	-	-	-
102	Ioan Ilovan	-	-	-	-	X	-	-	-
103	George Sermeșan	-	-	-	-	X	-	-	-
104	Vasile Bungarati	-	-	-	-	X	-	-	-
105	Aurel Sfintian	-	-	-	-	X	-	-	-
106	Gălățian Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
107	Ioan Gălățian	-	-	-	-	X	-	-	-
108	Petru Gălățian	-	-	-	-	X	-	-	-
109	George Gălățian	-	-	-	-	X	-	-	-
110	Victor Gălățian	-	X	-	-	-	-	-	-
111	Paramon Gălățian	-	-	-	-	X	-	-	-
112	George Pop I. Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
113	Anchidim Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
114	Andrei Dărăban	-	-	X	-	-	-	-	-
115	Ilie Dărăban	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4		2	5	1	1	21	-	1	2
116	George Dărăban	-	-	-	X	-	-	-	-
117	Ioan Mititean	-	X	-	-	-	-	1	2
118	Gavrilă Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
119	George Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
120	Vasile Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
121	Mihăilă Mititean	-	-	-	-	X	-	-	-
122	Leon Cuizdorean	X	-	-	-	-	-	-	-
123	Emil Cuizdorean	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5		1	1	-	1	5	-	1	2

Recapitulație generală

TOTAL PAGINA 1	2	1	2	3	17	-	2	1
TOTAL PAGINA 2	3	3	-	3	20	1	3	11
TOTAL PAGINA 3	4	1	-	1	19	5	1	2
TOTAL PAGINA 4	2	5	1	1	21	-	1	2
TOTAL PAGINA 5	1	1	-	1	5	-	1	2
TOTAL PAGINA 1-5	12	11	3	9	82	6	8	25
TOTAL GENERAL	123						8	25

Concluzii privind locuitorii din comuna Lușca participanți la Primul Război Mondial conform statisticii ASTRA

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Lușca a fost întocmit de către secretarul cercual Traian Someșian, primarul comunal Ion Pop, preotul greco-catolic local Ioan Ciurdărean și Dumitru Pop - plugar, la data de 1 ianuarie 1922.

În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 123 de bărbați (din care 23 au rămas pe loc) din localitatea Mocod.

Combatanții au fost:

- 119 plugari;
- 1 funcționar CFR;
- 1 teolog abs.;
- 2 studenți.

Din totalul de 123 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 12.
- morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 11.
- au fost dați dispăruți: 6.

În urma lor au rămas:

- 8 văduve
 - 25 de orfani.
- S-au întors acasă:
- Deplin sănătoși: 82.
 - Invalizi: 3.
 - Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 9.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Soldați: 109
- Fruntaș: 5
- Caporali: 2
- Sergenți: 2
- Elevi: 1
- Elev caporal: 1
- Sublocotenent: 2
- Locotenent: 1

Au fost decorați:

- Aurel Pop, funcționar CFR, având gradul de locotenent, cu medaliile „Signum Laude” și Arginta clasa a II-a;
- Titus Pop, student, cu gradul de sublocotenent, cu Medalia de Bronz.

Notă

Ne cerem scuze pentru eventualele scrieri a unor nume, nefiind familiarizați cu ele sau din neînțelegerea grafiei de pe documentele transcrise.

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA”
SÂNGEORZ-BĂI

60
DE ANI

Celebrăm

60 de ani de la înființarea
învățământului liceal din Sângeorz-Băi

ÎNTÂLNIRE ANIVERSARĂ

Zilele "Solomon Haliță"

21-22 OCTOMBRIE

Sângeorz-Băi, Liceul Teoretic Solomon Haliță

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229